

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**HUZUREVİNDE YAŞAYAN BİREYLERİN ÖLÜM KAYGISI
DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ
(MALATYA HUZUREVİ ÖRNEĞİ)
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ HASAN ARSLAN
MALATYA-2019**

**HAZIRLAYAN
YUNUS KABA**

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**HUZUREVİNDE YAŞAYAN BİREYLERİN ÖLÜM KAYGISI DÜZEYLERİNİN
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(MALATYA HUZUREVİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

YUNUS KABA

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ HASAN ARSLAN

MALATYA-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HUZUREVİNDE YAŞAYAN BİREYLERİN ÖLÜM KAYGISI DÜZEYLERİNİN
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(MALATYA HUZUREVİ ÖRNEĞİ)

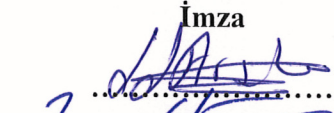
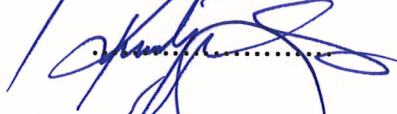
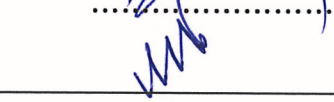
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ HASAN ARSLAN

HAZIRLAYAN
YUNUS KABA

Yunus KABA'ya ait "Huzurevinde Yaşayan Bireylerin Ölüm Kaygısı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Malatya Huzurevi Örneği)" adlı çalışma jürimiz tarafından (oy birliği/oy çokluğu) ile başarılı bulunarak Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi
30.01.2019

	Unvan, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı):	Dr. Öğr. Üyesi Hasan ARSLAN	
Üye	: Doç. Dr. Saffet KARTOPU	
Üye	: Prof. Dr. Ahmet Faruk SİNANOĞLU	

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun..... tarih ve..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Kubat
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ARSLAN danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Huzurevinde Yaşayan Bireylerin Ölüm Kaygısı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Malatya Huzurevi Örneği)” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bilimsel kaynak ve eserlerin, hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Yunus KABA

ÖNSÖZ

Huzurevinde yaşayan insanların tecrübe ettiği ölüm kaygısı ve depresyon hali yaşlı bireylerin günlük hayatını olumsuz etkilemektedir. Ölüm kaygısı, yok olma, tükenme ile eş anlamlı ve çaresizlik içinde kadercilikle karşılanan bir duygudur. Bir taraftan bireyin bu durumu benimsemesi diğer taraftan ölümün zorluğu, kolaylığı, kabir azabı, cennet-cehennem belirsizliği gibi söylemler yaşlıları korkutmaktadır.

Gerontologlar (yaşlılık bilimi uzmanı), bir dine inanmanın insanı yaşlılığa ve ölüm duygusuna hazırlama konusundaki çabalarından çok yaşlılığın bedensel, duygusal ve ilgili kurumsal süreçleriyle ilgilenmektedir. Yaşlılık döneminin insan ömrünün son aşaması ve ölüme yakın bir dönem olması, bu dönemde daha önce onları destekleyen mekanizmaların olmaması, kişisel dini ritüeller, camiye gitme gibi konular açısından yaşlılık ve din ilişkisi dini anlamda bir çalışma alanı olmuştur.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Öncelikle teorik kısım oluşturulmuştur. Birinci bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve vardır. Bu başlığın altında; yaşlılık, yaşlanma, yaşlanma teorileri, yaşlılığa bakış açıları, dünyada, Osmanlıda ve Türkiye’de huzurevleri konuları yer almaktadır. Daha sonra Gerontoloji kısmı gelmektedir. Bu başlığın altında; gerontolojinin tanımı ve yapısı, Türkiye’deki gelişimi, gerontolojik adımlar, yayınlar ve kuruluşlar, İsmail Tufan Gerontoloji enstitüsü, Türkiye Japonya Gerontoloji birliği ve Ajanda 2020 yer alır. İkinci bölüm yaşlılık döneminde ölüm kaygısı kısmını içermektedir. Bu başlığın altında; ölüm, ölüm karşısında tutumlar, ölüm kaygısı, ölüm kaygısını etkileyen değişkenler ve yaşlılık ve ölüm kaygısı gibi konular yer almaktadır. Üçüncü bölüm araştırma ve bulgular kısmını içermektedir. Bu bölümde yapılan anketler, mülakatlar ve gözlem sonuçları yer almaktadır. Dördüncü bölüm bulguların değerlendirilmesi kısmını içermektedir. Beşinci bölümde ise sonuç, kaynakça ve ekler yer almaktadır.

ÖZET

Bu araştırma huzurevindeki yaşlı bireylerde, ölüm kaygısı düzeyinin belirlenerek bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada Malatya Huzurevi Sakinleri örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmaya 65 yaş ve üstü olan 40 birey katılmıştır. Araştırma yapılırken mülakat, anket ve gözlem teknikleri kullanılmıştır.

Konuyla ilgili daha önceden hazırlanmış olan ölüm kaygısı ölçeği huzurevinde yaşayan 65 yaş ve üzerindeki yaşlı bireylere uygulanmıştır. Çalışmada toplam 20 soru sorulmuştur. Örneklem grubundan konuyla ilgili elde edilen bilgiler, bu değişkenler dikkate alınarak sayısal değerler halinde tablollaştırılmış ve anlamlı bulunan tablolar yorumlanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, yaşlılık döneminde cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, huzurevinde kalma yılı ve ölüm kaygısıyla ilgili betimsel çalışmalar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Yapılan çalışmalarda yaşlıların büyük bir kısmının gidecekleri başka yerleri olmadığı için huzurevini seçmek zorunda kalmışlardır. Huzurevinde kalan bireylerin eğitim seviyesi düşüktür ve okuma yazması olmayan yaşlılar da vardır. Sosyal güvencesi olmayan yaşlıların da görüldüğü huzurevinde ekonomik anlamda yoksulluk, psiko-kültürel anlamda da yoksunluk yaşayan yaşlı sayısı fazladır. Hayatlarının son kısmını huzurevinde geçirmek zorunda olan yaşlılar için ölüm kaygısı onların ruhsal durumlarını olumsuz anlamda etkilemektedir.

Anahtar Sözcükler: Huzurevi, Yaşlılık, Ölüm Kaygısı.

ABSTRACT

This research has been done to fix different dimensions of people's religious life and death anxiety living in old people's home. This research has been done in Malatya old people's home. 40 old people who are 65 and upper joined to this research. During the research, interview, questionnaire and observation techniques are used to gather information.

Firstly, to materialize this purpose the questionnaire about public survey was prepared, then was carried out people (over 65) living in old people's home. It consists of twenty questions. The data which was taken from sample about the subject has been turned into spreadsheet depending on these variables and meaningful spreadsheets were explained. As a result, there is a meaningful relationship between the factors such as sex, age, education level, years lived in old people's home and death anxiety.

The data from the field research shows that the majority of old people accept the life style of old people's home because they have no other option. The educational levels of old people in old people's home are generally low, and the majority of old people are illiterate. In the old people's home, some of the old people have no social security and the number of old people living in economic poverty as well as in psycho-cultural deprivation is high. The fact of death, with which the old people spend the last stage of their lives to face in old people's home is being witnessed frequently and causes adverse effects on them in a psychological senses.

Key Words: Old People' Home, Old Age, Death Anxiety.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL ONAY	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yaşlılık/Yaşlanma	4
1.2. Yaşlanma Türleri	5
1.2.1. Biyolojik yaşlanma	5
1.2.2. Psikolojik Yaşlanma	5
1.2.3. Sosyal Yaşlanma	5
1.2.4. Ekonomik Yaşlanma	5
1.3. Yaşlılık Teorileri.....	5
1.3.1. DNA Hasar Teorisi	5
1.3.2. Serbest Radikal Teorisi	6
1.3.3. Genetik Teori	7
1.3.4. İmmünolojik ve Endokrin Teori	7
1.4. Psikolojik Açıdan Yaşlılık	7
1.4.1. Yaşlılıkta Bilişsel Beceriler	8
1.4.2. Yaşlılıkta Ruhsal Özellikler	9
1.5. Toplumun Yaşlılara Bakış Açısı	10
1.6. İslâm Dininin Yaşlılık Dönemine Bakışı	12
1.7. Dünyada Huzurevlerinin Ortaya Çıkışı.....	13
1.8. Osmanlı'da Huzurevleri (Dar'ülaceze)	14

1.9. Cumhuriyet Döneminde Huzurevleri.....	15
1.9.1. Huzurevine Başvuru Şartları	16
1.10. Gerontoloji.....	17
1.10.1. Gerontolojinin Türkiye’deki Gelişimi	18
1.10.2. Gerontolojik Adımlar.....	19
1.10.2.1. Topluma Yönelik Çalışmalar ve Gerontolojide Uluslararası Açılım	19
1.10.2.2. Gerontolojik Araştırmalar ve Kuruluşlar	19
1.10.2.3. İsmail Tufan Gerontoloji Enstitüsü	19
1.10.2.4. Türkiye-Japonya Gerontoloji Birliği ve Ajanda-2020	19
1.11. Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	20
1.11.1. Türkiye’de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşlar.....	22
1.11.2. Yaşlı Haftası.....	22

İKİNCİ BÖLÜM YAŞLILIK DÖNEMİNDE ÖLÜM KAYGISI

2.1. Ölüm.....	24
2.2. Ölüm Karşısında Tutumlar.....	24
2.2.1. Ölümü Kabullenmeme	25
2.2.2. Ölüme Meydan Okuma.....	25
2.2.3. Ölümü İsteme.....	26
2.2.4. Ölümü Kabullenme	26
2.3. Ölüm Kaygısı	26
2.4. Ölüm Kaygısını Etkileyen Değişkenler	28
2.4.1. Yaş.....	28
2.4.2. Cinsiyet	28
2.4.3. Medeni Durum.....	29
2.4.4. Meslek.....	29
2.4.5. Yaşam Olayları	29
2.4.6. Kişilik Özellikleri.....	30
2.4.7. Din.....	30
2.5. Yaşlılık ve Ölüm Kaygısı	30

2.6. Yaşlılık ve Din.....	32
---------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE BULGULAR	34
-----------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	39
------------------------------------	----

SONUÇ VE ÖNERİLER	44
-------------------------	----

KAYNAKÇA.....	48
---------------	----

EKLER	53
-------------	----

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
GERONTO	Gerontoloji
NAYBA	Nazilli Yaşlı Bakım Ağı
MS.	Milattan Sonra
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TÜYAM	Türkiye Yaşlı Araştırma Merkezi
TÜYAK	Türkiye Yaşlılık Komitesi
TYKKAM	Türkiye Yaşlı Koruma ve Kollama Araştırma Merkezi
ITGE	İsmail Tufan Gerontoloji Enstitüsü
Yy.	Yüzyıl

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Yaşlıları Tanımlayıcı Özellikler	34
Tablo 2. Yaşlıları Tanımlayıcı Özellikler	35
Tablo 3. Demografik Faktörlerle Ölüm Kaygısı Düzeyleri Arasındaki İlişki	36
Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ölüm Kaygısı Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar	37
Tablo 5. Betimsel Tanımlamalar	37
Tablo 6. Ölüm Kaygısı Ölçeğinin Güvenirlik İstatistiği	38

GİRİŞ

Doğum artış hızındaki azalma ve teknolojiye ilgili gelişmeler sonucu toplumdaki nüfus dağılımında belirgin değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin belki de en önemlilerinden bir tanesi toplumdaki yaşlı nüfus miktarının sürekli artıyor olmasıdır. Ortalama yaşam süresinin uzaması da birçok insanın yetişkinlikten sonra uzun bir süre daha hayatta kalacağı anlamına gelmektedir. Bu durum da yaşlılık konusunu gündeme getirmektedir. İnsan yaşamının son evresi olarak bilinen yaşlılık, yaşlı nüfusun tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artışıyla beraber önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir.

Yaşlılık ve bunun çevresinde gelişen konular Türkiye’de çok eski değildir. Yaşlılıkla ilgili Türkiye’de yapılan ilk çalışmalar özellikle, İsmail Tufan tarafından Akdeniz Üniversitesinde kurulan ve sonrasında çalışmalarına başlayan Gerontoloji bölümüyle beraber artarak devam etmiştir. Bu sayede yaşlılığa dikkat çekilmeye başlanılmıştır. Bu alanın daha çalışılmamış, dikkat çekilmemiş yanları mevcuttur. Bu sebeplerden dolayı, yaşlılık, diğer alanlarda olduğu gibi bilimsel çalışmalarda da araştırılacak konu olarak yerini almıştır. Bu bağlamda, “Huzurevinde Yaşayan Bireylerin Ölüm Kaygısı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Malatya Huzurevi Örneği)” konusunun araştırılıp sonuçlarının toplumla paylaşılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Konusu, Problemi, Amacı ve Hipotezleri

Araştırmanın Konusu: Araştırmada yaşlı bireylerde ölüm ile ilgili kaygılar, ölüm olgusuna karşı geliştirilen tepkiler ve yaşlılık dönemindeki bireylerin ölüm kaygısı ile bazı sosyo-demografik değişkenlerin ilişkisi ele alınmaktadır. Ölümün, yaşlıların hayatına ve din anlayışına etkileri ile yaşlılık dönemindeki bireylerin ölüm korkusuna dinin verdiği yönlendirmeler de konumuz kapsamındadır.

Problem Durumu: Ölüm kaygısının en yoğun hissedildiği gelişim dönemi olan yaşlılıkta bu kaygıya karşı geliştirilen tutumlarının ortaya çıkarılması önemlidir. Bu dönemde ölüm kaygısının hangi faktörlerle ortaya çıktığı ve tüm bu muhatap olunan faktörlerin ölüm kaygısıyla ilişkisi problem durumunu oluşturmaktadır.

Amaç: Yaşlı bireylerde ölüm kaygısı düzeyinin belirlenerek bazı sosyo-demografik

değişkenlerle ilişkisinin değerlendirilmesidir. Bu bağlamda demografik özellikler olan yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve huzurevinde kalma yılının ölüm kaygısıyla ilişkileri ortaya konacaktır.

Hipotezler:

- Huzurevinde kalan bireylerin yaşları ile ölüm kaygısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- Yaşlılıkta ölüm kaygısıyla baş etmede din yaşlılar için olumlu sonuçlar doğurur.
- Huzurevi sakinlerinde eğitim düzeyi arttıkça ölüm kaygısı artar.
- Huzurevinde kalma yılı arttıkça ölüm kaygısı düşer.
- Huzurevinde kalan bireylerin ölüm kaygısı düzeyleri cinsiyete farklılık gösterir.
- Yaşlı bireylerde ölümün belirsizliği ve ölümler acı çekme düşüncesi ölüm kaygısına sebep olur.

Metod/Yöntem:

Bu araştırma yöntemsel olarak nitel bir araştırma özelliği taşımaktadır. Araştırma yapılırken tek ölçme aracının kullanıldığı bir teknik kullanılmıştır. Ancak kullanılan ölçeklerden ve yapılan mülakatlardan elde edilen verilerle beraber teorik bilgilere de yer verilmiştir. Araştırmanın teorik bölümünde elde edilen bilgiler sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Tezin konusu doğrultusunda bu alanda yazılmış olan kaynaklar taranmış, elde edilen bilgiler tezin amacına göre yeniden değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili olabildiğince fazla kaynağa ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırma yapılırken kütüphanelerden ve internet ortamında yayınlanan bilimsel makalelerden faydalanılmıştır.

Çalışmanın yapıldığı huzurevinin Malatya'daki tek huzur evi olması ve huzurevinde kalan yaşlı sayısının az olması sebebiyle araştırmaya katılan birey sayısı yapılan çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Anket uygulaması, araştırmacı tarafından yaşlılarla bire bir görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Soruların cevaplandırılması ve cevapların hazırlanan anket formlarına doldurulması ortalama 30-35 dakika sürmüştür. Kurumlarla gerekli yazışmalar yapılarak izinler alınmıştır. Araştırmada, 40 kişiden oluşan örneklem kitlesine 20 sorudan oluşan "Ölüm Kaygısı Ölçeği" anket formu uygulanmıştır. Ölçek, Yusuf Sarıkaya (2013) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik değeri (0.897) olarak bulunmuş, geçerlilik değeri ise (0.709) olarak

bulunmuştur. Bu şekilde ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliği sağlanmıştır. Sorular yaşlı bireylerin anlayabileceği şekilde hazırlanmış ve uygun bir dil kullanılmıştır. Örneklem grubunun anlama kapasitesi, eğitim durumu ve yaşlılıktan kaynaklanan bazı sıkıntılar nedeniyle soruların anlaşılmasında bazı problemler (soruların tekrarlanması, zaman zaman ara verilmesi sonucu sürenin uzaması gibi) yaşanmıştır. Bu sebeplerden, hazırlanan anket formundaki sorular yaşlı bireylere yavaş yavaş onların anlayabileceği şekilde okunarak gerekli bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmadan elde edilen bilgiler SPSS istatistik paket programıyla analiz edilmiştir. Değerlendirilmesi yapılarak bulgular kısmına eklenmiştir.

Tüm bu çalışmalara rağmen elde edilen bilgiler tüm ülkeyi yansıtmayabilir ama bu alanla alakalı ülke geneline ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Alan araştırmasında kullanılan anket formu bilgilerin toplanmasında gereken tüm şartları taşımaktadır.

Teknik: Araştırmada, kaynak tarama, içerik analizi, karşılaştırma, mülakat, anket ve gözlem teknikleri kullanılmıştır.

Örneklem: Araştırmada 2015 yılı itibariyle Malatya Huzurevi'nde kalmakta olan 100 bireyden farklı sebeplerden dolayı (yatalak olmaları, sağlıklı cevap veremeyecek durumda olanlar) 40 kişi örneklem olarak seçilmiştir. Ayrıca 18 kişiyle ölüm kaygısı üzerine mülakat yapılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Çalışmadaki en önemli sınırlılık, yaşlı bireylerin anket sorularını anlamada ve cevaplama yaşadıkları sorundur. Bu çalışma Malatya huzurevindeki yaşlılarla sınırlıdır. Huzurevinde toplam 100 kişi kalmaktadır. Farklı sebeplerden (bazı yaşlıların yatalak olması, bazılarının da sağlıklı cevaplar veremeyecek durumda olması gibi) dolayı 40 denekle çalışma yapılmıştır. Ayrıca kurumlarla yapılan bazı yazışmaların çalışmayı geciktirmesi de sıkıntı olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yaşlılık/Yaşlanma

İnsanoğlu doğar, büyür ve ölür. İnsan tüm bu evreleri sırasıyla yaşar ve ömrünü tamamlar. Bu silsile içerisinde ölüm hayatın son evresidir. İnsanoğlu bu zamana gelinceye kadar farklı sıkıntılar yaşamış olabilir. Ama birey son evreye geldiğinde yani yaşlandığında tüm bu sıkıntılara bir de yaşlılığın getirdiği sıkıntılar eklenir. Çoğu zaman bu dönemdeki sıkıntılar önlenemez. Yaşlı bireyler psikolojik, toplumsal ve fiziksel sıkıntılar yaşayabilirler. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v) bir hadisinde bu gerçekliği “Ey Allah’ın kulları! Tedavi olun, çünkü Allah, her hastalık için mutlaka bir deva yaratmıştır. Ancak bir dert müstesna, o da ihtiyarlıktır” (Buhâri, Tıbb,1) buyurarak dile getirmektedir. Yaşlılık dönemi, insan hayatının en son evresidir ve bunun sonu ölümle noktalanmaktadır. Kişinin yaşlanmasıyla beraber topluma uyum sağlama gücü zayıflar. Vücut direnci düşer. Kişi hem sosyal hem fiziksel anlamda bir takım aşınmalara uğradığı için ölüm olasılığı doğal olarak yükselmektedir. (Şimşek, 2006: 4).

Kur’an-ı Kerim’de bu süreçle ilgili çok sayıda ayeti kerime bulmak mümkündür (Rabbim, şüphesiz benim kemiklerim gevşedi ve baş, yaşlılık aleviyle tutuştu. Ben sana dua etmekle mutsuz olmadım (Meryem 19/4). Rabbim, karım kısır (bir kadın) iken, benim nasıl oğlum olabilir? Ben de yaşlılığın son basamağındaım (Meryem 19/8). Bu ayetler içerisinde doğrudan yaşlılık dönemini ifade eden ayetler olduğu gibi anne-babanın yaşlılığı ile ilgili ayetler de mevcuttur (Biz insana ana-babasına iyi davranmasını emrettik (Lokman 31/14). Kuran yaşlılık dönemini ‘erzelil umur’(ömrün en zor çağı) olarak açıklar. İnsanı fani belli bir sırayla (çocukluk, gençlik, yaşlılık ve ölüm gibi) hayatın farklı dönemlerini yaşar. İşte Kuran, bu durumu şöyle ifade eder: “Allah sizleri yoktan var etti, zamanı geldiğinde sizleri vefat ettirecek. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacak. Şüphesiz ki Allah bilendir, kadirdir” (Nahl 16/70).

Yaşlanma, aslında nesnel olarak tanımlanabilecek bir durum değildir. Farklı şekillerde tanımlanabilir. Yani görelî bir kavram denilebilir. Bir insandan diğerine öznel olarak değişen ve kişinin fiziksel görünümünde ve vücudunun bazı işlevlerinde ortaya

çıkan farklılıkları içerisinde barındıran bir süreç olarak ifade edilebilir. Bu durum sürekliliği olan bir süreçtir ve her canlının özünde vardır. “Dünya Sağlık Teşkilatı, 2017 yılında yaş dilimlerini kronolojik olarak ele almış ve 4 safhaya ayırmıştır: Ergen (0-17 yaş), Genç (18-65 yaş), Orta Yaşlılar (66-79 yaş), Yaşlılar (80-99 yaş). Bu ayırma göre 80 yaşın üstündekiler yaşıldır” (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2017: 28).

1.2. Yaşlanma Türleri

Yaşlanmanın farklı türleri vardır.

Bunlar:

1.2.1. Biyolojik yaşlanma

Zamanla insanın biyolojik ve kemik yapısında meydana gelen değişimlerdir. Yaşam sürecinde bedenin yapısal olarak ve insanın hareketlerindeki değişimidir (Genç, 2013: 466).

1.2.2. Psikolojik Yaşlanma

Bireyin hayata uyum becerisindeki zamana bağlı olarak meydana gelen değişimlerdir. Sürekli geçmişi anımsama ve anlatma, geçmişe özlem duyma ve sürekli o zamanki gibi yaşama isteği de bunun içindedir (Genç, 2013: 466).

1.2.3. Sosyal Yaşlanma

Hayat içerisinde edinilen sosyal davranışların, statünün ve sosyal rollerinin farklılaşmasıdır (Genç, 2013: 466).

1.2.4. Ekonomik Yaşlanma

Maddi konulardaki değişikliklerin etkisi ile ihtiyarlayan bireyin alışık olduğu hayatının değişime uğramasıdır (Genç, 2013: 466).

1.3. Yaşlılık Teorileri

1.3.1. DNA Hasar Teorisi

DNA, insan vücudunun temelini oluşturmaktadır. Yaratılmış her türlü organizmanın bedeninde DNA zarar görebilir ve zaman içerisinde beden kendini tekrar

tedavi edip eski haline dönebilir. DNA'da yaşam süresince meydana gelen bu bozulmalar bedende bir takım zararlara yol açar ve organların yaşlanmasına sebep olur. (Karasu, 2008: 28). Özellikle de yaşlılık döneminde kişi, doğal olarak bir takım biyolojik değişikliklere uğramasından dolayı bu durum fiziksel görünüşe de hemen yansır. Bundan dolayı bu dönemde yaşlılar DNA yapısını bozabilecek radyasyon vb. zararlı ışıklardan da uzak durmalıdırlar.

1.3.2. Serbest Radikal Teorisi

Yaşlanma teorileri içerisinde fazlaca tartışılan bir başlıktır. “Bu teori, insan bedeninin yaşlanmasına vücuda zarar verici maddelerin neden olduğunu ifade etmektedir. Bu zarar verici maddeler yaşayan nefes alan tüm canlılarda görülebilmektedir. Vücut hücreleri içinde oluşarak hücreyi ve genetik yapıyı hasara uğratırlar” (Çakatay ve Kayalı, 2006: 162-167)

İnsan vücuduna zarar veren maddeler dünyaya geldiğimiz andan itibaren metabolizmayla birlikte hücrelerde oluşmaya başlamaktadır. İnsan vücudunda birtakım sıkıntılar üretir bununla beraber olumsuz dış etkenler de (sigara, kirli hava, radyasyon vb.) zararlı toksinlerin üremesine sebep olabilir. Sağlıklı insanların vücutları gerektiği gibi işlediği için ve yeteri kadar faydalı besinler aldığı için bu zararlı maddelere karşı kendini rahatça koruyabilir (Çakır, 2002: 83).

Bireyin bedenindeki bu dengenin bir şekilde bozulması insan bedenini dışarıya karşı koruyan sistemlerin arıza vermesine neden olur ve koruma sistemimiz dirençsiz kalır. İnsan bedeni, çevreden de alınabilen bu zararlı maddelere karşı koyabilmek onlarla savaşabilmek için bedeninde var olan veya dışardan aldığı faydalı maddelerle bir savunma mekanizması oluşturur ve kendini savunmaya çalışır. “Serbest radikaller teorisine göre, vücutta faydalı ve vücuda zarar veren maddeler arasında bir uyum vardır ama insan yaşlanınca bu uyum bozulabilir. Bedene zarar veren maddeler saldırıya geçer ve bedeni çökertmeye çalışır" (Öğüt ve Atay, 2012: 69).

İnsanlar, yaşam sürelerini uzatmak için vücutlarına yararlı olacak maddeleri dışarıdan alıp ve bunun iyi olacağını düşünerek kullanabilirler. İnsan vücudunun ihtiyaç duyduğu besinler doğal yollarla alınıp ve insan kendini her türlü zararlı toksin üreten ve bedeni çökertecek maddelerden uzak durduğunda daha sağlıklı bir hayatı olacaktır (Uğurlu, 2004:308). Ama son yıllarda gerek tüketilen sağlıksız gıdaların gerekse çevresel

kirliliğin sebep olduğu olumsuzluklar bireyi her şekilde etkilemektedir. Kişi çoğu zaman kendini bu durumundan koruyamamaktadır.

1.3.3. Genetik Teori

Bu teori insanın ne zaman yaşlanacağını bu sürecin ne zaman başlayacağını ve ne zaman sora ereceğinin insanın genetik yapısında var olduğunu ifade eder. İnsanoğlu doğumdan itibaren hayatının her döneminde belli bir sıra içerisinde yaşamını sürdürür. Bu sıra şu şekilde ifade edilebilir: Bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, yaşlılık gibi. İnsan bu dönemleri sırasıyla yaşar. Eğer bundan sonraki süreçte bilimsel anlamda farklı gelişmeler olmazsa yaşlılık son dönemdir. (Şişli, 2009: 19). İnsanın ne zaman yaşlanma sürecine gireceğini ve bu sürecin nasıl işleyeceğini temelde genler belirler. Ama geçmişten gelen bir takım genetik problemler yaşlılık sürecini hızlandırdığı gibi normalden farklı bir görünüme de sebep olabilir.

1.3.4. İmmünolojik ve Endokrin Teori

“İmmünolojik ve endokrin teoriye göre yaşlanmayla beraber hormonlardaki değişimler ve insan vücudunun direncinin düşmesi ve bedenin yorulması yaşlılığın ana sebepleridir. İnsanoğlu zayıf bir bünye ile dünyaya gelir ve zaman içerisinde karşılaşılan zararlı maddelere karşı aldığı besinler ve birtakım faydalı ilaçlar sayesinde savunma gücünü artırır ve onlara karşı koymaya çalışır. Yalnız, yaşlılık döneminde bu durum biraz zorlaşır ve insan bedeni sıkıntı yaşar” (Burçak, 2004: 159).

Yaşlanma ile birlikte bedenin farklı açılardan zayıflaması insanın daha önceden rahatlıkla baş edebildiği farklı zararlı maddelere karşı insanın direnci düşmektedir. Bu da adeta yaşlı bireyin bedenini her türlü toksine karşı açık hale getirmektedir. Bunun sonucunda da insan bedeni tüm hastalıklara karşı dirençsiz duruma gelmekte ve yaşlı beden hastalanabilmektedir (Burçak, 2004: 159). İlerleyen yıllarda bağışıklık sistemindeki gelişim yerini gerilemeye bırakır. Bu teori temel olarak yaşlılığın, bağışıklık sisteminin gerilemesi sonucunda vücudun kendini yaralanmalar, hastalıklar, ya da dışarıdan gelen organizmalara karşı koruyamamasıyla ortaya çıktığını savunur.

1.4. Psikolojik Açıdan Yaşlılık

Yaşlı bireyler tanımlanırken genelde bastonla ve zorlanarak yürüyen, beli kambur, belli bir yaş üstü (65) bireyler olarak tarif edilebilir. Bu tanımlamanın yanı sıra

ihhtiyarlayan bireylerde farklı ruhsal durumlar da gözükabilir. Tabi bunların başında da huysuzluk, geçmişe takılıp kalma, sürekli eskiyi anlatma, yeni nesli gözleme ve onların olumsuz yönlerini sürekli ifade etme gibi durumlar kendini gösterebilmektedir. Çünkü yaşlı bireylerin bu sayede beyinlerini çalıştırmaları onları rahatlatıyor ve kendilerini huzurlu hissediyorlar. “Yaşlanmanın psikolojik tarafı, genel olarak, zihinsel aktiviteler ve ruhsal eylemlerin farklılaşmasıyla alakalıdır. Zihinsel aktiviteler, zeka, odaklanma, öğrenme, hafıza, dil, görsel-uzamsal yetiler, akıl yürütme ve zihinsel esneklik gibi alanlardaki farklılıkları; psikolojik davranış değişimleri ise duygu durum, güdülenimler ve baş etme becerileri gibi çeşitli nitelikleri kapsamaktadır” (Göka ve Aydemir, 2000: 137).

Yaşlı insanın, hayat arkadaşının ya da yakın bir arkadaşının vefat etmesi bireyde hem ruhsal anlamda hem de fiziksel anlamda sıkıntı doğurabilir. Yaşlı insanın bu şekilde, hayatındaki birilerini kaybetmesi o bireyi yalnızlık duygusuna itmekte ve çevresiyle iletişimini zayıflatmaktadır. Bu bağlamda bazı yaşlı bireyler kendilerini, toplumun istediği gibi hareket edemeyen, onların beklentilerini karşılayamayan ve işe yaramaz insanlar olarak tanımlayabilirler. Aslında bu duygu durumu yanlış olmakla beraber yaşlıların da hayatta fazlasıyla yapabilecekleri ve hayata tutunabilecekleri çok fazla etkinlik vardır. Bu yönde onları motive etmek gerekir (Koç, 2002: 287).

Geronto-psikolojik araştırmaların amacı yaşlanmaya bağlı olarak meydana gelen psikolojik değişimleri tarif etmek ve açıklamaktır. “Yaşlanma sürecinde algılama, tanıma, öğrenme, bilgilerin işleme konması, yaşantı, tutum ve davranış düzlemlerindeki değişimlere ilgi duyulur. Değişimin meydana gelip gelmediği, değişimler arasında ilgi bulunup bulunmadığı, hangi boyutta ne kadar değişimin meydana geldiği gibi sorulara cevap aranır. Yaşlanmanın psikolojik faktörleri; bilişsel, sosyal, duygusal yeterlikler, sosyal destek, maddi olanaklar, eğitim alanlarına giriş ve politik katılımıdır” (Tufan, 2007: 59).

1.4.1. Yaşlılıkta Bilişsel Beceriler

Yaşlı insanların zihinsel etkinliklerinde ve psikolojik durumlarında ortaya çıkabilecek değişim veya gelişimle alakalı farklı bazı araştırmalar yapılmıştır. Bunun sonucunda da ortaya bir takım veriler konulmuş ve konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalardan ortaya çıkan sonuçlar, yaşlı bireylerin zihinsel

faaliyetleriyle ilgili farklı birçok değişimin veya gelişmenin olduğunu ortaya koymuştur. Bu dönemde, yaşlılarda bilişsel anlamda bütünüyle bir gerileme olmadığı gibi tecrübe ve öğrenmeye dayalı birikimli zekanın yaş ilerledikçe arttığı tespit edilmiştir (Onur, 2000: 214-216). Yaşlılıkla beraber dili kullanabilme becerisi, hafıza, dikkat ya da odaklanma gibi bazı alanlarda bir takım bozuklukların olduğu görülmüştür. Özellikle yaratıcılık gerektiren alanlarda ilerleyen yaşlara rağmen halen temel yaratıcılık yeteneklerini korusalar da çok kaliteli ürünler vermede yaşlıların zorlanabileceği belirtilmektedir (Göka ve Aydemir, 2000: 6-7).

Yaşlılık döneminde zihinsel alanlarla ilgili faaliyetlerin hepsinde bir yavaşlama veya tamamen yok olma gibi bir durum olmayabilir. Bu dönemde bazı yaşlı bireyler farklı iş ve etkinlikler içerisinde tecrübesini de kullanarak faal bir hayat sürdürebilir. Zihinsel faaliyetlerin bir kısmı bazen yaşlı bireyin durumuna bağlı olarak çok fazla değişime uğramayabilir. Aslında bu durumu etkileyen farklı sebeplerde mevcuttur. Bunlar genellikle yaşlı bireyin yaşam standardını belirleyen sosyo-ekonomik şartlar, aldığı eğitimin seviyesi, geçirilen hastalıklar ve ruhsal durumu, insanın vücut yapısı vb. gibi etkenler, insanın yaşlılıktaki zihinsel faaliyetlerini etkilemektedir (Onur, 1995: 38).

Bu sebeplerden dolayı yaşlanan her insanın zihinsel alandaki değişimleri aynı hızda veya benzer olmayabilir. Yani hepsi aynı şeyi hissedecek veya yaşayacak denilemez. Bazı bireyler başarılı bir yaşlanma gösterebilir ve zihinsel faaliyetleri gençken nasılsa aynı seviyede veya o döneme göre daha gelişmiş bir şekilde kendini gösterebilir. Bunun tersi durumlar da yaşanabilir.

1.4.2. Yaşlılıkta Ruhsal Özellikler

Yaş ilerledikçe insanoğlu psikolojik açıdan bir takım aşınmalara uğrayabilir ve bu durum hayat içerisinde farklı sonuçlar doğurabilir. Geçmiş yaşamı fazlasıyla özleme ve sürekli geçmişteki hatıralarda yaşama, yeni neslin hayat tarzını beğenmeme ve zaman zaman eleştirme, bunun sonucunda da onlarla iletişimde sıkıntı yaşama sayılabilecek sorunlardan bazılarıdır. Yaşlılar için “eski” daima arzulanan bir istektir. Hayatta her gün yeni gelişmelerle muhatap olma ve bu duruma ayak uyduramama onlar için ciddi bir travma oluşturabilir. Bu sebepten artık dünya onlar için çekilmez bir hal alabilir. Ölümü daha çok hissedebilir belki de biran önce ölüp kurtulalım düşüncesine kapılabilirler (Koç, 2002: 293).

Sürekli bu şekilde bir dünyada yaşamaya çalışan yaşlı bireyler zamanla kendi dünyalarına kapanıp kendilerini dış dünyadan soyutlayabilirler. Bu ruh hali de kendilerine zarar verdiği gibi çevreyi de aslında o büyük ve verimli bir kaynaktan yoksun bırakır (Öz, 1992:7). Yaşlı bireylerin kendilerini dış dünyaya kapatmaları, dış dünyadan ve farklılıklardan kendilerini soyutlamaları aslında yaşlıları benmerkezci bir düşünce ve ruh haline zorlayabilir. Böyle bir süreçte, yaşlı kişilerin paraya ve maddi şeylere karşı olan düşkünlüğü artabilmekte, geçmişte var olan ancak bunu toplumda çok göstermedikleri cimrilik, tutuculuk gibi bireysel özellikleri bu dönemde kontrolsüz bir şekilde kendini gösterebilmektedir.

Diğer taraftan yaşlılık döneminde ortaya çıkan kayıplar (eş, dost, akraba gibi), stresler, krizler, emeklilik, dulluk, hastalık, fiziksel kuvvetin düşmesi, duyularda ortaya çıkan kayıplar, sosyal rollerdeki değişimler ve yaşam standardındaki farklılaşmalar gibi etkenler karşısında her yaşlının aynı tutum ve davranış ortaya koyması düşünülemez. Bu gibi durumlar karşısında yaşlanan bireyler hayat tecrübeleri ve kişilik özelliklerine göre farklı tutum ve davranış geliştirebilirler (Onur, 1995: 49). Her gün çeşitli yeniliklerle ve olaylarla karşılaşan ve bu yeniliklere uyum sağlayamayan yaşlı insanlar eskiyi her zaman özlem duyarlar. Gün geçtikçe yaşama dair her yeni şey, yaşlı bireyi ürküttüğü için alışkanlıklarını değiştiremez ve yeni durumlara uyum sağlayamaz. Ona göre, her gün daha kötüye gitmekte, toplum ve genç nesil ahlaki bakımdan yozlaşmaktadır. Artık küçüğün büyüğe hürmeti kalmamıştır. Bu düşüncede olan yaşlı bireyler, kendilerini dış dünyadan soyutlar ve daha fazla içe kapanırlar. Artık yeni ve alışmadığı her şeyden dehşet duyarcasına korkan yaşlı birey, bir türlü eski alışkanlıklarını terk edemez hale gelir.

1.5. Toplumun Yaşlılara Bakış Açısı

Yaşlılık dönemi, bedensel ve ruhsal açıdan farklılıkların, değişim veya gelişimin ortaya çıktığı bir süreç olarak ifade edilebileceği gibi tüm bu durumlara karşı toplumun da sosyal anlamda geliştirdiği tutum ve davranışları da kapsayan bir süreç olarak değerlendirilebilir. Öyle tek taraflı düşünülebilecek veya farklı bakış açılarının dikkate alınamayacağı bir süreç değildir. Çok boyutlu bir konudur. Toplumda kimin yaşlı olduğu, yaşlı bireylerin toplum içindeki rolleri ve bunun önemi ve yaşlılarımızın toplumdaki diğer gruplarla iletişime geçebilmesi onlarla anlaşabilmesi veya bu yönde gayret göstermesi bu

dönemi açıklamada son derece önemlidir (Öztürk, 2015: 11).

Toplumsal bir bakış açısıyla yaşlanmanın anlam ve önemi ve yaşlılara karşı geliştirilen tutumlar ve davranışlarla ilgili her toplum farklı bakış açılara sahip olabilir. Ataerkil olan geleneksel toplumlarda yaşlı bireyler daha değerli görülürdü. Onlar adeta yaşayan tecrübe çınarlarıydı. Onlara yeni nesillerin yetiştirilmesinde ihtiyaç duyulur ve geçmişten gelen kültür ve bilgi birikiminin korunmasında ve sonraki yıllara aktarılmasında önemli sosyal görevler atfedilirdi. Adeta geçmişle gelecek arasında köprü özelliğine sahiptiler. Bu durum onları her zaman hayata bağlamış ve bu büyük ve değerli birikimleriyle toplumun yapı taşları olmuşlardır. Sosyal anlamda onlar kültür bekçileri ilan edilmişlerdir (Gitmez, 2000: 13).

Modern toplumlarda ise verimliliği tükenmiş, hayat enerjisi bitmiş, evlatlarına yük olan hatta bazen ailelerde ayrılıklara neden olan ve tez zamanda ölmesi arzulanan atıl bireyler olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum doğru değildir ama gelinen nokta itibarıyla bu iki toplumun (modern ve geleneksel) yaşlılığa ve yaşlı bireylere karşı geliştirdikleri bu reaksiyon, tutum ve davranışlar aslında özellikle son yıllarda hızlı bir şekilde gelişme gösteren sanayileşme, kentleşme ve teknolojinin bir sonucudur denilebilir (Bahar ve Savaş, 2009: 91). Bu etkenler farklı açılardan faydalı olabilir ama aile yapısını bozduğu ve birçok değeri yozlaştırdığı veya yok ettiği yadsınamaz.

Sanayileşmenin ve kentleşmenin çok hızlı olması buna bir de teknolojinin eklenmesi, toplumda yaşlı bireylerin sosyal ve ailevi statü ve saygınlığını iyice azaltmıştır. İnsanları yaşlılara karşı daha saygısız ve duyarsız bir hale getirmiştir. Sanayileşme, dünyada ekonomik ve toplumsal farklılıklara yol açmıştır. “Toplumların en temel yapı taşı olan ailelerimizin atası çoğu zaman akıl hocası olarak nitelendirilen ve yeni neslin çocuklarımızın onlara karşı saygı, sevgi, ilgi ve şefkat duygularını yoğun bir şekilde gösterdiği adeta bir vefa borcu düşüncesiyle yaşlılarımızın bakımını üstlendiği, ailelerde belli otoritesi olan yaşlı insanlarımız, sanayinin hızla gelişmesi ve modern yaşam biçimiyle beraber çocukları ve torunlarıyla kuşak farklılığı yaşayan, otorite sahibi olarak ‘son mercii’ olmaktan çıkmış, tüketici konumuyla aileye yük olmaya başlamış bireyler olarak görülmüş ve toplumda yalnızlığa itilmiştir” (Kalınkara, 2011: 8).

Psikolojik boyutuyla ele alındığında bu durum biraz farklıdır. Yaşlı bireylerin eşleri, çocukları, yakın çevresi, akrabaları ve içinde yaşadığı toplum tarafından ilgi, sevgi ve saygı görmemesi, zorlandığı durumlarda destek çıkılmaması, onlara artık işe yaramaz

gözüyle bakılması, aile içerisinde veya çevrede gerçekleşen farklı olaylara onların dahil edilmemesi, onlara usulen de olsa fikirlerinin sorulmaması yaşlı bireylerin psikolojik ruh halinin olumsuz anlamda etkilenmesine ve kendilerine olan özgüvenlerinin yitirilmesine sebep olmaktadır (Sancaklı, 2006: 57).

Yaşlı bireyde toplumsal faaliyetlerin ve kendisine olan güvenin kaybolması, işe yaramazlık duygusu, çaresizlik, sürekli başkalarından yardım bekleme durumu ve ölüm korkusunun sürekli zihinlerde dolaşıyor olması gibi psikolojik problemlere de yol açabilir. Yaşlıların, içinde yaşadığı sosyal çevrenin kendisine ihtiyaçlarının olduğunu hissetmesi, onu hayata bağlayan ve onun ruh sağlığını da tedavi eden sebeplerdendir. Yaşlı annenin (anneanne- babaanne) torun bakması, onların denetimini sağlaması, ihtiyaçlarını gidermesi o kişide bir işe yarama duygusunu canlı tutacak ve toplum içerisinde kendisine bir yer bulacaktır. Bu ve benzeri faaliyetler aile ve akrabalık ilişkilerinin pekişmesini sağlayacak ve yaşlının yaşama tutunmasına yardımcı olacaktır. (Avcı, 2013: 8). Yaşlılık döneminde bireylerin huzurlu bir hayat sürdürebilmeleri için iki taraflı bir bilinçlenme süreci gerçekleştirilmelidir. Bunun ilk tarafı yaşlıların bu dönemle ilgili bilinçlendirilmesidir. Süreç öncesi ve esnasında bilgilendirilerek gerek sağlık yönünden gerekse de psiko-sosyal yönden karşılaşmaları muhtemel zorlukların önüne geçilmelidir. İkinci tarafı ise diğer yaş gruplarının yaşlılıkla ilgili bilinçlendirilmesidir. Onlar da ileride benzer şeyleri yaşayacakları konusunda bilinçlendirilmelidir. Bugünlerin mimarlarının yaşlılar olduğunun bilincini vermek, onları yaşlılarla kuracakları iletişimde daha duyarlı bir hale getirecektir.

1.6. İslâm Dininin Yaşlılık Dönemine Bakışı

Yaşlılık dönemi birçok farklı problemlerin yaşandığı ve çoğu zaman insanların üstesinden gelmekte zorlandığı önemli bir zaman aralığıdır. Birçok sınırlandırmalarla karşı karşıya kalan yaşlılar bu dönemde her ne kadar kendilerince rahat ve anlamlı bir hayat sürdürmek isteseler de bireyler yaşlılık döneminde bazı sıkıntılarla yüz yüze kalırlar. Çoğunlukla bu durum yaşlı bireyler için anatomik olarak kendini gösterir (Köylü, 2004: 56).

Kuran Kerimde yaşlılık dönemini insanın doğal olarak yaşadığı diğer dönemler gibi insan ömrünün doğal bir parçası olarak görmektedir “Sen elbette öleceksin, onlar da elbette öleceklerdir “(Zümer 39/30). İnsan doğduğunda güçsüz ve zayıf bir varlıktır. Bakıma, ilgi ve şefkate muhtaçtır. Bu dönemi çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemi izlemektedir.

Devamında gelen ömrün son döneminde insan yine doğumdan hemen sonra yaşadığı döneme benzer bir dönem yaşar. Zayıflık ve güçsüzlük durumu yeniden kendini gösterir. Sonrasında da zaten belli bir süre içerisinde insan hayata gözlerini yumar. Bu durum Rum suresinde şöyle ifade edilmektedir: “Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra kuvvetin ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren Allah’tır. O dilediğini yapar “(Rum 30/54).

Kur’an yaşlılık döneminde, her anlamda farklı kayıpların olabileceğini ifade ederken diğer taraftan da bu dönemde insanların üretken olabileceklerini söylemiştir. Kur’an’da anlatılan Hz. İbrahim ve Sara hikâyesinde melekler onlara yaşlılık dönemlerinde bir çocukları olacağını müjdelemiştir: (Hz. İbrahim’in karısı:) “Olacak şey değil! Ben bir koca karı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!” dedi (Hud 11/72).

“Kur’an’da peygamberlerin hayatlarıyla ilgili olarak anlatılan bu ibretlik olaylar insanlar için birer mucize olarak değerlendirilebilir. Yalnız anlatılan bu olaylar yaşlılık döneminde de birçok yaşlının kendisine ve topluma karşı ne kadar verimli olabileceğini bu sayede de kendi hayatını daha anlamlı bir hale getirebileceğinin ipuçlarını vermektedir” (Klavuz, 2003: 87). İnsan ömrünün bu son safhasındaki biz de verimli olabiliriz düşüncesi yaşlı insanları hem psikolojik hem de sosyolojik anlamda rahatlatılabilir. Yaşlanma, hem bedensel hem de zihinsel olarak yaşlı birey için bazı fırsatların önüne geçebilir. Ama geçen zaman, bir kimseye sahip olduğu iman, yaşamın ve kâinatın yaratılışının gerçek manasını anlamasına yardımcı olabilir.

1.7. Dünyada Huzurevlerinin Ortaya Çıkışı

17. yüzyıl itibariyle dünya nüfusu artmaya başlamış ve giderek bu artış yükselmiştir. “1800’lerde 1 milyara ulaşmış, 1926’da iki milyara yaklaşmıştır. O dönemdeki nüfusun artmasının sebeplerinin başında endüstri devrimi ve tarım alanındaki gelişmelerin hızlı bir şekilde kendini göstermesi gelmektedir. Dünya genelinde nüfus artışı 1960’lar da üç milyara ulaşmıştır. Bu artış süreleri zamanla kısalmış, sadece 14 yıl sonra 4 milyara ulaşmıştır. 1987’de %50 artarak 6 milyara yükselmiştir “(Çamurcu, 2009: 94).

Geçmişten günümüze genel olarak sürekli yukarı doğru bir nüfus hareketliliği olmuştur. Bu süreçte yaşlı bireylerin oranı da artış göstermiştir. “Avrupa kıtasında yaşayan yaşlı insan sayısının toplum içinde devamlı artış göstermesinin ana sebepleri

şunlardır: Özellikle Birinci Dünya Savaşı, 1929’da ortaya çıkan ekonomik bunalım ve İkinci Dünya Savaşının sonlarıdır. Savaşlarda milyonlarca erkeğin yaşamını yitirmesi ve kadınların 20. yüzyılda iş yaşamına katılması Avrupa toplumlarının yaşlanmasında önemli rol oynamaktadır” (Işık, 2002: 73). Bu şekilde eşler artık daha az çocuk sahibi olmayı düşünmektedir. Bu durum aslında onların da işine gelmekte böylece daha sakin bir hayat sürmektedirler. Bunun sonucunda Avrupa’nın sanayi ülkelerinde doğum oranları hızla düşmeye başlamıştır.

“1970 senesinden sonra teknolojinin de gelişmeye başlamasıyla beraber ölüm oranlarında da ciddi düşüşler olmuş, 70’li yılların ortalarından itibaren doğum oranlarının ölüm oranlarından az olması neredeyse sanayi ülkelerinin tamamı sürekli olarak yaşlanmaya başlamıştır. Yaşlı nüfus oranı genç nüfus oranının önüne geçmiştir ve ülkeler arasında ciddi göçler olmaya başlamıştır”. Bunun sonucunda tüm bu gerekçelere bağlı olarak modern dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde bakıma ve yardıma gereksinim duyan yaşlı insanları ferah, rahat ve huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak onların psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek amacıyla tesis edilen yatılı sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarını ifade eden kurum huzurevidir.

Bu sosyal hizmetin kurumsallaşması ve hızlı bir şekilde gelişmesi Hıristiyanlıkta kiliseler vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Kiliseye ayin için giden insanların ve din hizmetlilerinin işbirliğiyle yaşlı ve muhtaçlara yardımlarda bulunulmuştur. İlk kez M.S. 398 yılında, devlet tarafından bakım ve yardıma muhtaçlara gönüllü yardımlar desteklenmiştir. Daha sonra farklı isimler altında buna benzer kurumlarda açılmıştır. Ortaçağ’da açılan bakımevleri birer toplama kampı gibi çalışmıştır. Savaşlar nedeniyle bakımevleri kapatılmıştır. İngiltere’de çıkarılan “1601 Elizabeth Fakirler Kanunu’ ile bakım ve korunmaya muhtaç kişilere yeni haklar getirilmiştir. Bu durum daha sonra Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. İngiltere ve Amerika’da yaşlı nüfusun hızla artmasıyla 1950’lerde yaşlı bakım evleri projesi hayata geçirilmiştir” (Miroğlu, 2009: 22). Bu alandaki farklı gelişmeleri daha kapsamlı bir şekilde Osmanlıda da görmek mümkündür.

1.8. Osmanlı’da Huzurevleri (Dar’ülaceze)

“Osmanlı’da dilencilik’in yasaklanması ve bir huzurevi açılması konusundaki en eski belge 7 Eylül 1886 tarihinde hazırlanan belgedir” (Çatı, 2008: 106). Bu mecliste, darülacezeye yani huzurevine neden gereksinim duyulduğu tartışılmış, gerekçeler

sunulmuş ve tüm bunlar toparlanarak bu tarz bir kurumun nasıl kurulacağı ve işleyişinin nasıl olacağı belirlenmiştir. Sonra da bunlar uygulamaya konulmuştur. İkinci Abdülhamit 30 Mart 1880 tarihinde ana-babası olmayan kimsesiz çocuklar ile bakıma muhtaç hasta ve sakatların bakılıp beslenmesi için bir yer inşa edilmesini istemiştir. “Bu sebeplerden günümüze kadar gelen Osmanlıdaki en eski huzurevi İstanbul’da bulunan ‘Darülaceze’ dir. 1895 yılında İkinci Abdülhamit’in isteği ile İstanbul’da kurulmuştur. Bu kurumun amacı, kimsesi olmayan insanların ihtiyaçlarını karşılamak, dilenciliğin ortadan kaldırılmasını sağlamak, hasta ve sakatlara yardım etmek, yaşlı, düşkün ve güçsüzlere bakım hizmeti vermek olarak kaydedilmiştir” (Çatı, 2008: 106).

Darülacezeye, İstanbul’da dünyaya gelmiş veya yıllar önce İstanbul’a gelip yerleşmiş olan sakat ve hayatını devam ettirmekte sıkıntı yaşayan, iaşesini kazanmaktan aciz olan ve kendilerine bakmakla yükümlü hiç kimsesi olmayan bütün vatandaşlar kabul edilirdi. Ayrıca, bunlardan başka ölünceye kadar bakılmak suretiyle mal ve mülkünü darülacezeye bırakanlar ve varlıkları olduğu halde bakacak kimsesi olmadığından müracaat eden şahıslar da kabul edilirdi (Darülaceze Derneği, 1940: 93).

Darülaceze, farklı dönemlerde farklı kurumlara (İçişleri Bakanlığı, İstanbul Belediyesi ve Sağlık Müdürlüğü) bağlanmıştır ama bu süreçte kendi görevlerini kurum olarak en iyi şekilde yapmaya çalışmıştır. Tüm bunları yaparken resmi ve gayri resmi yardımları kabul etmiştir. 1991 yılında kuruma destek olmak üzere ‘Darülaceze Vakfı’ kurulmuştur (Çavuşoğlu, ve Çetinkaya, 2012: 9-11). Darülaceze’nin belki de en önemli yönü bu kurumlara başvurular arasında hiçbir ayırım gözetilmemesidir. Başvuranlar arasında dil, din, cins, ırk, milliyet farkı önemli değildir ve herkes bu kurumlardan faydalanabilir.

Kurum bir anlamda herkese hizmet vermek durumundadır. Bu kurumlar bir külliye şeklinde inşa edilmiştir. Çevresinde her dinin kendi ibadet mekânı olan cami, kilise ve havra da bulunan tek sosyal hizmet kurumudur. Korunmaya, bakıma muhtaç çocuk, yaşlı, güçsüz, düşkün, yoksul tüm insanlar toplanan yardım ve bağışlarla bakılıp korunmaktadır (Çavuşoğlu ve Çetinkaya, 2012: 3-4). Bu hizmetler Cumhuriyetin ilanından sonra da artarak devam etmiş ve ihtiyacı olanların ihtiyacına cevap vermeye çalışmıştır.

1.9. Cumhuriyet Döneminde Huzurevleri

Cumhuriyet ilan edildikten hemen sonra 1930 tarihinde yürürlüğe giren 1580 sayılı

kanun ile ilk defa devlet kurumu olan belediyelere bakıma ihtiyaç duyan kişilerin (yaşlıların) korunması, yaşlı evleri yapma ve yönetme yükümlülüğü getirilmesi üzerine değişik illerde aceze evleri, güçsüzler yurdu, düşkünler evi ve huzurevi adı altında yatılı yaşlı kuruluşları açılmıştır. “1963 yılında çıkarılan 225 sayılı kanunla Sağlık Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuş ve ülkemizdeki yaşlıların planlı ve sistemli bir hizmete kavuşması sağlanmıştır. Huzurevlerinin kuruluş, işleyiş ve denetimi ile ilgili usuller ise 2828 sayılı kanun uyarınca yerine getirilmektedir” (Oktik, 2004: 36).

Ülkemizde huzurevleri genel itibariyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı hizmet vermektedir. Bunların yanı sıra özel derneklere, vakıflara, azınlıklara ve şahıslara ait özel huzurevleri de yaşlılarımıza hizmet vermeye gayret etmektedir. “Tüm bu kurumların açılışında, denetiminde ve koordinasyonunda yetki ve sorumluluk SHÇEK'e aittir. 1982 Anayasasının 61. Maddesinin yaşlılara yönelik olarak, yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve diğer haklar ve kolaylıklar kanunla sağlanır hükmü yer almaktadır”(<http://www.eyh.gov.tr/8154/>, 20.09.2018).

“Sosyal Hizmetin çeşitli gönüllü kuruluşlarla ve kamu kuruluşları tarafından programsız yürütülmesi karşısında verilen hizmetlerin bir şemsiye altına alınması amacıyla 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu 27/05/1983 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla korunmaya, bakıma ya da yardıma muhtaç aile, çocuk, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetler ve bu faaliyetlerin düzenlenmesi amaçlanmıştır” (Zengin ve Şahin, 2012: 137-138).

1.9.1. Huzurevine Başvuru Şartları

- 60 yaş ve üzerinde olmak
- Kişinin bireysel ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olması, yeme, içme, banyo, tuvalet ve bunun gibi günlük hayatta yapması gerekenleri birilerinden bağımsız bir şekilde yapabilir olması
- Psikolojik sağlığının iyi durumda olması
- Kronik ve çevresine zarar verici bulaşıcı bir rahatsızlığın olmaması
- Uyuşturucu madde ya da alkol bağımlısı olmaması

- Maddi anlamda ciddi bir sıkıntı içerisinde olduğu gerekli kurumlarla tespit edilmiş olması ve bu durumun raporlaştırılması (Yıldırım, 2008:261).

1.10. Gerontoloji

Gerontoloji, yaşlanma ve yaşlılığın psikolojik, bedensel, toplumsal, tarihsel ve kültürel yönlerinin tarifi ve açıklaması ile ilgilenmektedir. Yaşlılık dönemi için önemli olan ve bu dönemi ilgilendiren sosyal kurumlar da buna dahildir. Bu tanım yaşlanmanın bir tek bilimle açıklanamayacağı anlamına da gelmektedir. Bu yüzden Gerontoloji çeşitli bilimleri kapsar. Bunun sebebi ise yaşlanmanın çok karmaşık ve farklı süreçlerden meydana gelen bir dönem olmasıdır. Yaşlanma ve yaşlılık son yüzyılda farklı bilimler tarafından incelenmektedir. Bunlar öncelikle psikoloji, sosyoloji, biyoloji, tıp ve diğer bilim dallarıdır. Yaşlanma ve yaşlılığın hangi bilim kapsamında incelendiğine bağlı olarak bunların içinde ‘geronto’ kavramıyla başlayan alt dalları ortaya çıkmıştır (Tufan, 2002:203).

“Gerontolojik araştırmalardan ve gerontolog yetiştiren bilim kurumlarından beklentiler, çeşitli bilimlerin teorilerini, kavramlarını, yöntemlerini, bulgularını dikkate alarak bunları kendi bakış açılarına dahil etmeleri, yaşlanma ve yaşlılığı buna göre tarif etmeleri, açıklamaları ve öngöründe bulunmalarıdır. Gerontopsikiyatri de bu gruba dahildir. Psikiyatrinin alt kolu olarak yaşlılıkta görülen psikiyatrik hastalıklarla ilgilenmektedir” (Özcan, 1999:73). Teşhis, tedavi ve rehabilitasyon ile bireysel yaşlanmanın olumsuz etkilerini azaltmanın veya önlemenin yollarını aramaktadır. Yaşlanma, psikolojik ve biyolojik olduğu kadar aynı zamanda sosyal anlamlarla da yüklüdür. Yaşlılık, en önemli sosyal kategorilerden biridir. Toplumdan soyutlanma ve sosyal eşitsizliklerle bağlantılı etkileri bugün en önemli gerontolojik sorunlar arasında yer almaktadır. Bunları sosyal gerontoloji incelemektedir (Koçman, 2006: Sayı:5).

Yaşlanma sürecinde insanın psişik değişime uğradığı da bilinmektedir. Bu değişimler geronto-psikoloji tarafından incelenmektedir. Gerontoloji, sadece yaşlanma durumunu farklı alanlarda araştırmalar yaparak tanımlamak, açıklamak ve öngörülerde bulunmakla yetinmemiştir. Farklı görevleri de ifa etmiştir. İnsanları psikolojik ve sosyal olarak bir bütün halinde bu duruma hazırlamaya çalışmıştır. Bununla beraber, bu anlamda uygulanan siyaset türlerini de şekillendirmek, daha olumlu ve verimli sonuçlar almak için çaba sarf etmiştir. Ama yaşlanma durumunun, incelendiği boyuta göre teoriler ve

bunlardan türetilen çözümler değişebilmektedir (Tufan, 2007:11). Türkiye’de yaşam süresi hem erkekler hem de kadınlar açısından sürekli uzamaktadır. Önümüzdeki dönemlerde ortalama yaşam süresi uzamaya ve Türkiye’de yaşlıların sayısı hızla artmaya devam edecektir. Buna bağlı olarak Gerontolojinin önemi de artacaktır.

1.10.1. Gerontolojinin Türkiye’deki Gelişimi

Türkiye’ye Gerontolojiyi sokma düşüncesi 1990’lı yılların hemen başlarında ortaya çıkan bir düşüncedir. O dönemlerde Türkiye’de yaşlılık ve yaşlanmak kavramları etrafında kümelenen hiçbir tartışma yapılmıyor, yaşlıların durumunu düzeltecek hiçbir politik, bilimsel ve sivil toplum nezdinde görüş ve gelişim göze çarpmıyordu. “Buna karşın ABD ve AB, ama aynı zamanda Rusya, Japonya, Avustralya, Kanada gibi gelişmiş ülkeler ‘yaşlı toplumun’ geleceği üzerine tartışıyorlardı. Geriye doğru bakıldığında, o dönemde Türkiye’de bugünkü sorunların neredeyse hepsi tartışılıyor, ama kimse toplumumuzun yaşlanmakta olduğunu ve buna yönelik alınması gereken önlemleri konuşmuyordu. O dönemde yurt dışında oluşan bu fikri gerçekleştirebilmenin bir planı hazırlandı. Önce kamuoyunda yaşlanma ve yaşlılığın tartışılmasını sağlayacak olan girişimlere ihtiyaç vardı. Bunun için yaşlıların durumunu ortaya koyan ufak çaplı makaleler yazılması ve kamuya sunulması gerektiği düşünüldü“ (Koç, 2009:295). Amaç, böyle bir problemin olduğuna dikkat çekmek ve çözüm arama sürecini kafalarda oluşturabilmektir.

“Yaşlanma ve yaşlılıkla doğrudan ve dolaylı konular hakkında bilimsel çalışmalar yapılması ve bunların kamuoyuna sunulması gerektiğine karar verildi. 1990’lı yılların hemen başlarında Türkiye’de Gerontolojik yayınlara da ihtiyaç olduğu görüşü benimsendi ve bir Gerontoloji dergisi yayımlanması için ilk çalışmalara başlandı. Türkçe ve İngilizce bir Gerontoloji dergisi yayımlama kararı Berlin’de 1992 yılında alındı” (Tufan, 2008:3). Bu süreçle beraber Gerontoloji alanında bir takım çalışmalar yapılmaya çalışılmıştır. Yurt dışında bu alanla alakalı yapılan çalışmalar da düzenli olarak takip edilmiş ve bu örnekler Türkiye’de de uygulanmaya çalışılmıştır (Ersöz, 2010:2). Ülkedeki tüm erkler bu konuya katkıda bulunmaya çalışmalıdır. Siyaset kurumları, STK’lar ve diğer ilgili kurumlar gerekli çalışmaları yapıp sonuçlarını toplumla paylaşmalıdır. Gerekli önlemler alınarak gelecekte toplumsal olarak karşılaşılabilecek sıkıntıların önüne geçilmelidir.

1.10.2. Gerontolojik Adımlar

1.10.2.1. Toplumaya Yönelik Çalışmalar ve Gerontolojide Uluslararası Açılım

Toplum düzleminde Gerontolojik amaçlı girişimlerin gerçekleşebilmesi için 2005 yılında Antalya’da Ulusal Sosyal ve Uygulamalı Gerontoloji Derneği kurulmuştur. Türkiye’nin ilk yaşlanma ve yaşlılığı konu olarak seçen ve bunun sosyal yönüyle ilgili faaliyetler gösteren bu dernek zaman içerisinde geliştirilmiştir. 2008 yılında bu dernek Dünya Gerontoloji ve Geriatri Cemiyetinin üyeliğine kabul edilmiştir.

“Türkiye’de Gerontolojinin dünyaya açılmasını sağlayan bir dizi girişimlerde bulunulmuştur. Bunlardan birincisi 2005 yılında Antalya’da düzenlenen I. Uluslararası Sosyal ve Gerontoloji Sempozyumu oldu. 2008 yılında III. Uluslararası Gerontoloji Sempozyumu düzenlenmiş ve Malezya’dan Avustralya’ya, ABD’den İngiltere’ye kadar pek çok ülkeden davetli katılmış ve aynı yıl Antalya’da Türkiye’nin öncülüğünde Türkçe Konuşan Ülkeler Gerontoloji Birliği kurulmuştur” (Çapcıoğlu, İ. ve Bilgin, Ö. 2002:47). 2012’de de beşinci sempozyum düzenlenmiştir. Sempozyuma yurt içinden ve yurt dışından çok sayıda bilim insanı katılmıştır.

1.10.2.2. Gerontolojik Araştırmalar ve Kuruluşlar

Kuruluşlardan bazıları: “NAYBA (Nazilli Yaşlı Bakım Ağı), TÜYAM (Türkiye Yaşlı Araştırma Merkezi), TÜYAK (Türkiye Yaşlılık Komitesi), TYKKAM (Türkiye Yaşlı Koruma ve Kollama Araştırma Merkezi)” (Tufan, 2004: 5).

1.10.2.3. İsmail Tufan Gerontoloji Enstitüsü

Türkiye’nin ilk özel Gerontoloji enstitüsü İsmail Tufan Gerontoloji Enstitüsüdür. Bu alanda çalışmalar yapan uzmanlara yaptıkları çalışmaları kamuoyuna sunabilme olanağı yaratmaktadır. Bütün çalışmaları kendi öz kaynaklarıyla finanse etmektedir. Ticari bir amaç gütmeyen bu kurum yaşlılık probleminde çözüm arayanları bir araya getirmeye çalışmaktadır.

1.10.2.4. Türkiye-Japonya Gerontoloji Birliği ve Ajanda-2020

Dünyanın en uzun ömürlü insanların yaşadığı ülkelerin başında Japonya gelmektedir. İleri yaşlara kadar da aktif yaşamlarına devam edebilmektedirler. Türkiye’de ise buna benzer bir özellik göstermektedir. Nazilli, Türkiye’nin en uzun

ömürlü insanların yaşadığı yöredir. Bunun sebebi ise o bölgenin insanı tamamen doğal beslenmektedir. Bunun yanında onlar için sağlık, aile, din ve sevgi her zaman ilk sırada gelmektedir. Japonya'yla ciddi bir işbirliği yapılmış ve üniversiteler arası çalışmalar paylaşılmıştır (Tufan, 2010: 8).

Gerontoloji, disiplinler arası bilim dalı olarak tüm bilimlerin gerontolojik çalışmalara iştirak etmesine büyük önem vermektedir. Türkiye'de şimdiye kadar bu olanak yoktu. Gerontoloji Bölümünün kurulmasıyla yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili sorunların çözümü açısından prensipte bu alan doğdu. Fakat pratikte uygulaması yoktu. "Ajanda-2020 adı altında uzmanların katıldığı bir araştırma yapıldı. Yaşlanma ve yaşlılıkla ilişkili görüşleri, çözüm önerileri ve çözümlere katılım istekleri incelendi. Farklı alanlarda çalışan uzmanlarda Gerontolojik bakış açısının eksikliği görüldü. Çözümlere aktif katılımın düşük olduğu saptandı" (Tufan, 2008: 8).

1.11. Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları

Dünya genelinde teknolojideki gelişmelerle beraber tıp alanında da hızlı bir gelişme olmuştur. Bunun sonucunda da tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ortalama yaşam süresi artmıştır. İnsan ömrü uzamış ve toplumlarda yaşlı nüfus oranı giderek yükselmiştir. Bununla beraber, sanayileşme ve kentleşme sürecinin hızlanması ve geniş ailelerin küçülerek çekirdek aileye dönüşmesi, kadınların çalışma hayatında daha fazla yer alması sebebiyle yaşlıların artık evde bakımı büyüyen bir sorun olarak algılanmaya başlanmıştır (Bahar ve Savaş, 2009: 89).

"İşte yukarıda belirtilen nedenlerle her geçen gün sayıları artan, sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan muhtaç yaşlı kişilerin, huzurlu bir ev ortamı içinde yaşantılarını devam ettirmelerini, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunmasını, sosyal ilişkilerinin geliştirilmesini ve devam ettirilmesini, huzur, güven ve refah içinde bulunmalarını sağlamak amacıyla huzurevlerinin açılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Yaşlılarla ilgili hizmetleri planlama, programlama ve yürütme görevini doğrudan devletin üstlenmesi 1963 yılında Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile gerçekleşmiştir. 1982 Anayasasının 61.maddesinde yaşlılara yönelik olarak 'Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar Kanunla düzenlenir' hükmü yer almaktadır. Sosyal Hizmetin çeşitli gönüllü kuruluşlarla ve kamu kuruluşları tarafından dağıtık ve

programsız yürütülmesi karşısında verilen hizmetlerin bir şemsiye altına alınması amacıyla 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu 27/05/1983 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla korunmaya, bakıma ya da yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetler ve bu faaliyetlerin düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Kanunun 3.maddesi (d) bendinde muhtaç yaşlı ‘sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç kişi’ olarak tanımlanmakta, aynı maddenin (d) bendi 1.nci fıkrasında Huzurevleri ‘muhtaç yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşları ‘olarak tanımlanmıştır. Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri de ‘bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olan kişilerin, fonksiyon kayıplarını gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmasını sağlayan beceriler kazandırmak veya bu becerileri kazanmayanlara devamlı bakmak üzere kurulan sosyal hizmet kuruluşları’ olarak tanımlanmaktadır. Kanunun 4. maddesinde sosyal hizmet programlarının uygulanmasında öncelik verilenler arasında yaşlılar da yer almaktadır.

663 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkında kanun hükmünde kararnameye istinaden Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. İlgili Kanun Hükmünde Kararnamenin 10. maddesi e-f-g-ğ ve h bendlerinde Genel Müdürlüğümüze yaşlılık alanında aşağıdaki görevler verilmiştir:

e) Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlere ilişkin olarak ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek.

f) Yaşlılara sunulan sosyal hizmet modellerini geliştirmek.

g) Yaşlıların ve bakıma muhtaç özürlülerin, yaşamlarını evlerinden ve sosyal çevrelerinden ayrılmadan sürdürebilecekleri sosyal desteklerin verilmesi için gerekli mekanizmaları kurmak, var olanları standardize etmek, uygulamaları takip etmek ve denetlemek.

ğ) Yaşlıların toplumla bütünleşmesine, statü ve rollerinin yeniden kazanımına, işlevlerinin artırılmasına, boş zamanlarının etkili bir biçimde değerlendirilmesine ilişkin mekanizmalar oluşturmak.

h) Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce özörlörlere ve yaşlılara yönelik yürütölen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamakla görevlendirilmiştir”. (<http://www.eyh.gov.tr/tr/8157/>, 20.09.2018).

1.11.1. Türkiye'de Yaşlılara Hizmet Veren Kuruluşlar

		Huzurevi Sayısı	Kapasite
A	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Huzurevleri	144	14793
B	Diğer Bakanlıklara Bağlı Huzurevleri	2	570
C	Belediyelere Ait Huzurevleri	22	3402
D	Dernek Ve Vakıflara Ait Huzurevleri	29	2554
E	Azınlıklara Ait Huzurevleri	5	508
F	Özel Huzurevleri	192	10963
	Toplam	394	32790

	Gündüzlü Bakım Hizmetleri	Merkez Sayısı	Üye Sayısı
G	Genel Müdürlüğe Bağlı Yaşlı Hizmet Merkezleri	146	14967
H	Özel Yaşlı Hizmet Merkezleri	30	2684
	TOPLAM	176	17651

(<https://eyh.aile.gov.tr/kuruluslarimiz>, 31.01.2019).

1.11.2. Yaşlı Haftası

“1982 yılında Yaşlıları Koruma Derneği tarafından her yıl 18-24 Mart tarihlerinin Yaşlı Haftası olarak kutlanması zamanın Devlet Başkanı Kenan Evren'e önerilmiş ve 05 Mart 1982 tarihinde bu öneri kabul edilerek Yaşlı Haftasının 18 Mart Çanakkale Zaferi'nin kapsadığı hafta içinde kutlanmasının ayrı bir anlamı olacağı belirtilmiştir”

(Tezcan, 1991: 237). Yaşlılık alanında verilen hizmetlerin Devlet Bakanlığına bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görev alanı içine girmesi nedeniyle bu hafta Genel Müdürlükçe de benimsenmiş ve özellikle 1990 yılından itibaren aktif olarak kutlanmaya başlanmıştır (Tezcan, 1991: 237).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu önderliğinde; gönüllü insanların, resmi kurum ve kuruluşların organize etmiş oldukları bir takım etkinliklerle, toplumları günümüze taşıyan yaşlı insanların saygınlıklarının korunması, karşılaştıkları psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunlarının belirlenmesi, bu sıkıntılara çözüm yollarının aranması, tüm kamuoyunun bu konuya ilgi ve katılımlarının sağlanması amacıyla her yıl Yaşlı Haftası kutlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK DÖNEMİNDE ÖLÜM KAYGISI

2.1. Ölüm

Ölüm, durdurulmasının ya da önlenmesinin mümkün olmadığı, insanın deneyimleyeceği itiraz kabul etmeyen olaylardan biri olarak evrensel bir olgudur. Ölüm, insanoğlunun sahip olduğu canlılık belirtilerinin son bulmasıdır. Ölüm, biyolojik olarak canlılığın kendi bedeninde ortaya çıkan aksaklıkları yenileme kabiliyetini kaybetmesi, hayatın devamı için gerekli olan organlardan bazılarının veya hepsinin zarar görmesi sonucu yaşamın sona ermesi iken; manevi açıdan ölüm ruhun bedenden ayrılması olarak kabul edilir. Ölümden kaçmanın imkansızlığı, ölüm olayının ne zaman gerçekleşeceğini belirsizliği, her düşüncede ve her inançtaki insanda, korkuların belki de en büyüğünü oluşturmaktadır. Ölüm durumu karşısında aciz olan birey, bu bilinmezliği, kaderle tanımlama ve ilahi varlığa sığınma gibi bir yaklaşımla çözmeye çalışarak rahatlamaya çalışmıştır (Hökelekli, 1991: 157).

Başka bir deyişle ölüm, bireyin yaşamaya değer bir hayat sürmesi yani, yaşamında mutluluğu bulmasında önemli bir yere sahiptir. Ancak, ölüm; yaşamın anlamını bulma arayışında sağladığı bu eşsiz olanaklara karşın, insan hayatını bitiren ve insanda hiçlik duygusunu uyandıran bir durum olarak da kaygıya sebep olmaktadır. Kaygı bozuklukları kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını etkiler ve eğer tedavi edilmez ise psikolojik, sosyolojik, mesleki ve kişiler arası ilişkilerde önemli problemlere yol açabilir.

2.2. Ölüm Karşısında Tutumlar

Ölümü düşünme, onu sorgulama yaşamın gayesini anlamada ve yaşamı anlamlandırma da son derece önemlidir. Ölümü düşünme, bazıları için kaygı veya korku kaynağı veya bir yok olma olarak algılanırken bazıları için tam tersi kaygıdan korunma ölümsüz bir hayatın başlangıcıdır. Bazıları kendilerinden önce vefat etmiş birilerine kavuşma, onunla yeniden bir araya gelme inancını dile getirmektedir. Bazıları ise ölümü bir son, hiçlik, yok oluş, kişiliğin sona ermesi olarak görürler ve onlar için ölüm, yaşamı ve ilişkileri kesen, bozan, sona erdiren bir düşman anlamına gelmektedir. Hayatı ve ölümü bir bütün olarak anlamak veya anlamaya çalışmak insanlar için karşılaştıkları

sıkıntılarının çözümünde daha fazla yarar sağlayacaktır (Yıldız, 2001: 29). Beraberinde insanlarda sorumluluk bilincini geliştirecek ve hayatın daha zengin algılanmasını ve mutlu olmayı da sağlayacaktır. Ölümün hayatın ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkça ve cesaretle kabullenmek, yaşamı ve bireyin kendisini bir bütün olarak algılamasında ön koşuldur. İnsanoğlu ölüm ve getirdiklerini tam manasıyla içselleştirdiğinde bu durum onun ruh sağlığını da olumlu anlamda etkileyecektir. Ölümün tanımı gibi ölüme karşı geliştirilen tutum ve davranışlarda bireyin sahip olduğu kişisel özelliklere, toplumlara, dinlere, kültürlere göre farklılıklar olabilir. Bu değişkenlik kişinin kendi dışındaki insanların ölümü veya kendi ölüm ihtimaline karşı da görülmektedir (Arslan, 2011: 43).

Tüm bunlardan hareketle insanlar çevrelerinde tanık oldukları ölümlerle ilgili olarak yaşadıkları yaşantılardan yola çıkarak, ölüme ilişkin tutum ve davranışlarını geliştirmektedirler. Kişinin kendi ölümü karşısındaki tutumları; ölümü isteme, ölümü kabullenme, ölümü kabullenmeme ve ölüme meydan okuma şeklindedir. Bu tutumları kısaca şu şekilde tanımlanabilir:

2.2.1. Ölümü Kabullenmeme

Ölüm, günümüz toplumlarında görmezlikten gelinmekte ve toplumsal olarak insan hayatının bir parçası olduğu gerçeği inkâr edilmektedir. Bireyler hayatlarını bu gerçek yokmuş gibi devam ettirmektedirler. Cinselliğin, rahat ve huzurlu bir hayat düşüncesinin hâkim olduğu dünyada, ölümün varlığını hatırlatan ve hatırlatabilecek her şeyden uzak durmak modern hayatta bir davranış biçimi olarak yer almaya başlamıştır (Dağlı, 2010: 54). Kişi, ölüm gerçeğini inkâr ederek onunla mücadele edilmesi gerektiğini düşünür. Bu gerçeği bir maraz ya da aşılması gereken bir engel olarak algılar. Bu şekilde ölümün sebep olduğu duygusal ve psikolojik boyuttan kurtulmaya çalışır. Ölüm, bireyin hayatının sınırları dışına itilmiş bir durumdadır.

2.2.2. Ölüme Meydan Okuma

İnsanoğlu ölümsüzlük arzusunun psikolojik olarak varlığını çoğu zaman hissetmektedir. “İnsan çoğu zaman ölümsüzlüğü ister. İnsan, hayatını kesintiye uğratmaksızın devam ettirme ve sonsuza kadar var olma arzusundadır. Çeşitli törenlerde ve inançlarda sergilenen, insan bedenini muhafaza ederek saklama düşüncesi, ölümsüzlük arzusunun en belirgin dışa vurumudur” (Dağlı, 2010: 54). Ölüm düşüncesini bastırmak ve ölüme karşı duyulan korkuyu azaltmak için uygulanan, ölüyü gömmeden önce onu

süsleme ve güzelleştirme, esasen ölümsüzlüğe duyulan özlemi anlatmaktadır.

2.2.3. Ölümü İsteme

İnsan, hayatını devam ettirirken karşılaştığı zorluklar kendisini yıpratır ama buradaki esas mücadele insan iç dünyasıyla olanıdır. İnsanın psikolojik ve zihinsel dünyası güçlüyse sıkıntıları rahatça aşabilir. İnsanda sakinliğe, sessizliğe, rahatlığa, denge ve uyuma olan eğilim, aslında ölüme duyduğu özlemdir. İnsan hareketsizliği, tamamlanmayı ve rahatı aramaktadır. İşte bu noktada dinlerin insan psikolojisine yaptığı önemli yardım kendisini göstermektedir.

2.2.4. Ölümü Kabulme

Ölümü kabullenme tutumu, ölümü hayatın doğal bir parçası olarak görür. Ölüm hayatı sürdürmedeki temel sebep olarak görülür. Genel olarak hayatını iyi bir şekilde değerlendirdiği duygusuna sahip olan kimseler, ölümü sükûnetle kabullenme tutumu gösterirler. Dini bakış açısının ölüme yaklaşımda boyun eğme ve kabul tutumunu doğuracağı tahmin edilebilir (Dağlı, 2010: 54). Bununla birlikte bütün dindarlarda aynı eğilimin ortaya çıkmasını beklemek de gerçekçi olmaz. Yaşanan dinin özelliği ve kişinin dini inanç ve görevlere kendisini veriş derecesi bu hususta önemli bir etken olarak gözükmektedir.

2.3. Ölüm Kaygısı

Ölüm kaygısı, doğumdan itibaren var olan, hayat boyu devam eden, bütün korkuların temelinde yatan, karakter yapısının gelişiminde önem taşıyan, insanın artık var olmayacağını, kendisini ve dünyayı kaybedebileceğinin, bir hiç olabileceğinin farkındalığı sonrası gelişen bir duygudur. Ölüm düşüncesinin insan yaşamına etkisi kaçınılmazdır. Bu durumun getirdiği en görünen psikolojik boyut ölümü bir korku olarak nitelenmektedir. Var olmama tehdidi ile karşı karşıya gelen bir kişi bu durumun doğal bir süreç gibi algılamaz. Daha çok ne olacağını ve sonunu bilememenin getirdiği endişe ile bu doğal süreçten korkmakta ve ölüm ile korku kelimelerini birbiri ile bağdaştırmaktadır (Ayten, 2009: 88). Ölüme karşı gösterilen tutum ve davranışlar dengesini yitirip anormal bir hal aldığı anda insanın kaygısı artmakta ve toplumsal anlamda uyum sıkıntısı yaşayabilmektedir. Ölüm düşüncesi, insanda kaygı yaratırken aynı zamanda onu yaşama bağlayan, varoluşunu anlamlandıran bir neden de olabilmektedir. Ölüm gerçeğinin

bilinmesi sayesinde insan, yaşamını bütünüyle daha anlamlı ve dolu dolu yaşayabilir. İnsanın ölüm gerçeğini kabullenmesi onu, korkulu ve kötümser bir ruh haline sevk etmekten çok değerlerini gerçekleştirebileceği bir yaşama yöneltecektir.

Ölümlü olduğunu bilmek, insanı, var olan günlerini daha iyi değerlendirmeye, yaşamını zenginleştirmeye itecektir. Ölüm düşüncesinin yaşama olumlu katkıda bulunduğunu savunmak kolay görülmesi de ölüm düşüncesinin olmadığı bir yaşam da anlamından çok şey kaybedecektir (Ayten, 2009: 94). İnsan ancak ölümlü olduğunun bilinciyle, daha canlı, daha farklı, bencillikten, sığılıktan ve katılıktan uzak bir biçimde yaşayabilir. Kişinin kendi ölümüyle karşı karşıya gelmesi, onu cesaretle karşılaması, onu kabul etmesi ve onu tümüyle kendi deneyimleri içinde bütünleştirmesi gibi süreçler bireye yaşam deneyiminin zenginliğini ve bütünlüğünü veren psikolojik süreçler olarak görülmektedir. Ölüm kaygısı çok boyutludur. Bu boyutları şu şekilde özetlenebilir:

- Belirsizlik korkusu: Yaşamda karşılaşılan veya karşılaşılabilecek olan olayların bilinmezliği insanda kaygı ve korkuya sebep olabilir. Ölüm ve öldükten sonra nelerin yaşanacağı insan için büyük bir belirsizlik olduğundan korku ve kaygı kaynağıdır.
- Bedeni kaybetme ve yok olma korkusu: Benliğin önemli bir parçası olan bedenin bir parçasının herhangi bir sebeple kopup eksilmesi, insanda utanç, küçüklük, yetersizlik gibi birçok olumsuz düşüncelere, neden olur. Ölümle birlikte bütün bir bedenin yok olacağını düşünen kimse için, ölüm fazlasıyla korku ve kaygı uyandırabilecek bir durumdur.
- Acı duyma korkusu: Kanser, AIDS veya diğer bazı kronik hastalıkların ölümle sonuçlanması insanlarda hastalık ve ölüm arasında sıkı bir ilişki olduğu düşüncesine neden olmuştur. Bu hastalıkların seyrinde acı duyulması bireyde ölümün de acı verici olduğu düşüncelerini oluşturmaktadır. Ayrıca, ölümün çok acı verici bir durum olduğu, ölüm sonrasında azapların varlığı gibi dini konular da kaygı ve korkuların artmasına yol açabilmektedir.
- Yalnızlık korkusu: Ölümcül ve hastane şartlarında bakımı ve tedavisi gereken hastalıklarda, birey ailesinden uzaklaştığı için kendini soyutlanmış ve yalnız bırakılmış hissedebilir. Böylece önce ölümle yüzleşmenin sonra da insanlar tarafından terk edilmenin getirdiği yoğun korku bir arada yaşanır.

- Yakınlarını kaybetme korkusu: İnsan için eşini, çocuğunu, anne babasını, akrabasını veya bir arkadaşını kaybetmesi onda büyük bir üzüntü sebebi olabilir. İnsan yakınlarını kaybetmekten ve onlarsız yaşamaktan korkar ve kaygılanır.
- Denetimi kaybetme korkusu: Bazı hastalıklarda veya ölümcül bir hastalığın ileri evrelerinde kişinin beden denetiminin azalması tehdit olarak algılandığından kişide kaygı ve korkuya neden olur.
- Gerileme korkusu: Ölümün yaklaştığını düşünen birey bir gerileme dönemine girdiğini düşünür ve korkuya kapılabilir (Öztürk, 2010: 15).

2.4. Ölüm Kaygısını Etkileyen Değişkenler

Ölüm kaygısı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle ölüm kaygısı ile ilişkili olan çok boyutlu bir yapının olduğu fark edilmiştir. En çok yaş, cinsiyet, kişilik özellikleri, yaşam olayları, dini inançlar, meslek ve medeni durumun ölüm kaygısı ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

2.4.1. Yaş

Gençlerin ölüme henüz uzak olduklarından ölümü düşünmedikleri ve aileleri ile bu konuda konuşmadıkları; yaşlıların ise ölüme daha yakın olduğu ve bu nedenle yaşla birlikte bireylerin ölümü daha çok düşünmeye başladığı kabul edilir. Gençler ölümü sağlıklı bedenini yitirme ve geleceğe ilişkin tasarılarını gerçekleştirememeleri olarak görüp kaygı yaşarken, orta ve ileri yaş dönemlerinde ise yakın çevrelerindekiyle karşı olan sorumluklarını tamamlayamama sıkıntısı biçiminde kaygı duyarlar.

2.4.2. Cinsiyet

Ölüm kaygısı açısından cinsiyet değişkeni aynı yaş değişkeninin de olduğu gibi bazı çalışmalarda kadınlarda erkeklere göre daha yüksek bulunmuşken bazılarında ise anlamlı bulunmamıştır. “Kadınlarda ölüm kaygısını daha yüksek olarak değerlendiren çalışmalarda bu durum kadınların ölümle ilgili daha kaygılı olabileceği; erkeklerin ölümle ilgili kaygı duymadıkları ya da ölüm kaygısı açısından aslında her iki cinsiyet arasında fark olmayıp, kadınların bunu daha çok ifade ettiği şeklinde yorumlanmıştır” (Dağlı, 2010: 148). Erkekler daha çok soyunun tükenmesinden, artık yaşamamaktan korkarken; kadınlar ölüm sürecinden ve kendilerinden sonra aileleri için yeterli bir düzen bırakamamakla ilgili kaygı yaşarlar.

2.4.3. Medeni Durum

Psiko-sosyal bir varlık olan insanın toplumsal ilişkiler kurma ve zorlu yaşam olayları ile baş etme konusunda aile ve eşin olumlu etkileri olabileceği düşünülmektedir. Bazı çalışmalarda dul kalmanın ölüm kaygısını artırdığı savunulmaktadır. Türkiye’de yapılan bir araştırmada evli olanlarda bekar olanlara kıyasla ölüm kaygısı daha yüksek saptanmış olup bunun evli bireylerin eş ve çocuklarına karşı olan sorumluluklarının fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmüş olabilir (Özkan, 2007: 170). Kişinin çocuğunun olup olmaması da ölüm kaygısının şiddetini etkilemektedir. Bireyin çocuğunun psiko-sosyal destek açısından sıklıkla yanında olması ve biyolojik ölümsüzlük kavramı olarak nitelendirilen öldükten sonra bir uzantısının devam etmesi düşünülerek ölüm kaygısı açısından olumlu etkileri olduğu savunulabilir. Erkek çocuk özellikle doğu kültüründe soyun devam etmesini simgelediğinden var olma duygusu açısından önemli olduğu düşünülebilir.

2.4.4. Meslek

Bazı mesleklerde ölüm ve ölüm anı ile daha sık karşılaşılmaktadır. Örneğin hastanedeki acil servis, yeni doğan bakım ünitesi ve bazı dini kurumların çalışanları ölümle belli bir amaç doğrultusunda birkaç dakikalığına da olsa diğer bireylerden daha sık yüzleşmektedirler. Ölüm anı tanıklığı sayısının özellikle bazı mesleklerde önemli olduğu düşünülmektedir. Bireyin bir kaza veya bir hastalık gibi durumlarla ölümle yüzleşme deneyiminin olup olmaması da ölüm kaygısının gelişiminde önemli olarak kabul edilir. “Ölüm olayının sık yaşandığı ve ölüm olayının sık yaşanmadığı kliniklerde çalışan hemşirelerin ölüm kaygılarının ve genel kaygılarının değerlendirildiği bir araştırmada hemşirelerin çalıştığı kliniğin genel kaygı düzeyi açısından etkili olmadığı bulunmuştur. Bir diğer çalışmada ise polis, pilot, itfaiyeci, muhasebeci, sınıf öğretmeni ve psikologdan oluşan farklı meslek gruplarında kişiler karşılaştırılmış; yüksek ölüm riski olan mesleklerde çalışanlarda (pilot, polis ve itfaiyeci) daha düşük ölüm kaygısı belirlenmiştir” (Öztürk, 2010: 20).

2.4.5. Yaşam Olayları

Boşanma, çalışma koşulları, yeni bir işe başlama, iş kaybı, yeni bir yere taşınma gibi durumlar ölüm kaygısını artırabilir. Hatta ilk beyaz saçın genç bireyde ölüm

kaygısını artırdığı düşünülmektedir. Olumsuz yaşam şartları ve sorunlarla başa çıkma stratejilerinin ölüm kaygısı ile ilişkisinin bakıldığı bir çalışmada bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aile bireylerinin kaybının bireyin ölümle yüzleşmesi, yalnızlık, sosyal desteğin azalması gibi nedenlerden dolayı ölüm kaygısı ile ilişkili olduğu düşünülür. Özellikle ailedeki kadının hastalanması durumunda erkeklerin normalde kadınların yükledikleri sorumlulukları yerine getirmenin eklenmesi ile kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Şimşek, 2006: 41). Bireyin ekonomik sorunları genel kaygı düzeyini artırabilir, genel kaygının ölüm kaygısını artırdığı düşünüldüğünde maddi sorunlar ölüm kaygısının gelişiminde önemli olabilir gibi görünmektedir.

2.4.6. Kişilik Özellikleri

Duygulardan kolay etkilenen, kendine ve çevreye güveni az olan, topluma uyumu az olan ve gergin bireylerde ölüm kaygısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla beraber saldırgan davranışlarda bulunan ve farklı başka duygusal bozuklukları olan bireylerde de kaygı yüksektir.

2.4.7. Din

Her kültürün ölüm kaygısına karşı kendine özgü olarak geliştirdiği inanç, tutum ve davranışları vardır. Bu inanç, tutum ve davranışların, bireyi ölüm kaygısına karşı koruduğu savunulur. Genel olarak dinlere bakıldığında her dinin kendi bireyini ölüm, yokluk ve hiçlik karşısında yaşanan kaygıya karşı koruduğu söylenebilir. Yapılan araştırmaların çoğu din ile ölüm kaygısı arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Birçok çalışmada dindar bireylerde daha az düzeyde ölüm kaygısı ifade edilmiştir (Peker, 2012: 29).

2.5. Yaşlılık ve Ölüm Kaygısı

Ölüm aslında insanın doğasında olan ve zamanı geldiğinde gerçekleşen kutsal bir olaydır. Ama insanoğlu bu durumu çoğu zaman unutabilmekte ve o şekilde yaşamaktadır. Hatırladığı zaman da biraz sıkıntı olmaktadır. Ölüm düşüncesinin insan hayatına olumlu veya olumsuz etkisi inkar edilemez. Ancak bu düşüncenin orantısız bir şekilde abartılması ve biyolojik bir hal alması bireyin ruh halini olumsuz anlamda etkileyebilmektedir (Koç, 2004: 205). Bu sebeple bireyin hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için

ölümle alakalı söylemlerin ve anlatımların sınırlarını belirlemek önemlidir. İnsanoğlunun ölümün farkına varması ve bu yönde geliştirdiği tutum ve davranışlar arasındaki dengenin azalması veya kaybolması insanın kaygı düzeyini artırabilmekte ve bu durum bireysel ve sosyal anlamda uyumu zorlaştırabilmektedir. Ölümü bir son veya hiçlik olarak gören insanlarda hayat çekilmez bir hal almaktadır. Yaşamın ve ölümün bir bütün olarak değerlendirilmesi ölüm korkusunun daha etkin bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayabilir (Yıldız, 2001: 3)

Dini inancı kuvvetli olan bireylerde daha az ölüm korkusuna rastlandığı söylenebilir. Ölümle alakalı ortaya konulan duygular, düşünceler ve tutumlar ile dini inançlar arasında yakın bir ilişki vardır. Dine inanan, dindar olan insanın genelde ölümle ilgili daha fazla bilgisi olmakta ve ölüm anının yaklaştığı zamanlarda zihinsel anlamda hazır olmakta ve ölüme karşı olumlu bir tutum ortaya koyabilmektedir (Kaloğlu, 2010:7). Dini inancı olan kimse ölümden sonraki hayata inanıyorsa bu korkusu daha da azalmaktadır. Nitekim Kur'anı Kerim de ölümü birçok ayette (Öldükten sonra insanlar hak olan Mevlaları Allah'a çevrilip teslim edilirler (Enam 6/62) Her nefis ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz (Ankebut 29/57) anlatmakta ve ölüm yeni bir başlangıçtır demektedir.

Huzurevlerinde yaşanan ölüm korkusu kişinin günlük yaşamını olumsuz etkileyebilir. Bir taraftan bu durumun varlığını kabullenme, diğer taraftan da ölüm anının zorluğu, kolaylığı, kabirde yaşananlar, öldükten sonraki hayatta karşılaşılabilecek olanlar, cennete mi yoksa cehenneme mi gideceğiz belirsizliği yaşlı bireyleri fazlasıyla etkilemektedir. Birey yaşlandığında ölümü her zamankinden daha yakın hissedebilir. Çünkü geçen her gün o kişiyi bu sona biraz daha yaklaştırmaktadır. Artık eskisi gibi güçlü ve kuvvetli değildir. Yaşlanmanın sonucu olan yorgun bir bedenin karşı karşıya kaldığı sıkıntılar, teşhis ve tedavisi çoğu zaman zor olan hastalıklar, eskisi gibi düzenli bir işi olmayan ve her an ölüm gibi bir sonun varlığını hisseden yaşlı birey kendini tüm bu durumlar karşısında çok zayıf hissetmektedir (Göka, 2010: 236).

Bu dönemde dini duygular ön plana çıkabileceği gibi farklı tutum ve davranışlar da ortaya çıkabilir. Dini yaşamaya çalışan, bu anlamda çok dikkatli olan dindar yaşlı bireylerin ölümden korkmadığını söylemek çoğu zaman zordur. Ancak dini yaşam, yaşlı insanın ölüme hazır olmasına ve ölümü kabullenmesine yardımcı olabilir. Dindar bir yaşlı, ölüm sırasında kendisinin yalnız olmadığını farkındadır ve ölümün bir son

olmadığını bilerek yaşar ve ölür. Çünkü yaşlılık döneminde sahip olunan dindarlık, kişilerin ölüm korkularını yenmelerine yardımcı olacak stratejiler geliştirmesine yardımcı olabilir (İnce, 2013: 217).

Ölüm yaşlı bireylere, diğer yaş gruplarına oranla daha yakın olduğundan hayatın bu dönemini yaşayan bireyler (yaşlılar) arasında daha derin bir manevî hayat için verimli şartların daha hızlı ve kolay oluşabildiği var sayılmaktadır (Kılavuz, 2005: 105). Bu görüşlerin önemli bir geçerliliğinin olduğu düşünülse de, konuyla ilgili deneysel çalışmalar yapılmadığı müddetçe tüm bu değerlendirmelerin duygusallıktan öteye geçemeyeceğini ve bilimsel bir veri oluşturmaktan uzak kalacağını ifade etmek gerekir.

2.6. Yaşlılık ve Din

Yaşlı kişi, ölümle iç içe yaşar. Bu gerçeğin çoğu zaman farkındadır. Bu durum o kişide ölüm korkusu uyandırabilir. Durum böyle olduğundan dini inançlar yaşlı insanlar için büyük önem taşımaktadır. Günahlarından dolayı ibadet ve dinsel davranışlara yönelirler. Dua, ibadet ve dini pratiklerde bu anlamda bir artış gözükmektedir. Hayatımızın son evresi olan yaşlılık döneminde dini duygular ve dini vecibeler bu dönemde yaşlılarımızın hayata tutunmasına onları zihinsel anlamda beslemesine faydalı olur. Onların karşılıklarına çıkabilecek farklı sıkıntıları daha kolay atlatabilmelerine yardımcı olabilir (Güngör, 2012: 164)

Dini yaşama duygusu ve ona karşı gösterilen saygı ve hürmet aslında yaşlılık sürecinde insanların yaşayabileceği farklı bireysel ve toplumsal problemlere karşı (kaygı, yalnızlık, çaresizlik, işe yaramaz vb.) bir savunma mekanizması olarak kullanılabilir. Onları toplumun işleyişine katabilir ve belki de yaşam süresini uzatabilir. Bu potansiyeli günümüzde herhangi bir şekilde sağlamak (dinin dışında) çoğu zaman mümkün olmayabilir. Cemaatle namaz kılma, mevlütler, ramazan ayında akşam bütün ailenin birlikte iftar açması bir arada bulunması bunun karakteristik birkaç örneğidir (Kula, 2008: 142).

Artık hayatının sonbaharını son demlerini yaşayan yaşlı bireyler, din sayesinde ölmeyi, yaşamayı ve bunların gerekçelerini daha iyi idrak eder, geçmişle alakalı değerlendirmeler yapabilir ve geçmişte yaptığı hatalardan pişmanlık duyarak onları telafi etme çabası içerisinde olabilir. Aslında tüm bunlar hem bireysel anlamda hem de

toplumsal anlamda olumlu yönde besleyici davranışlardır. Bu açıdan bakıldığında, geçmişinde dinini yaşamaya çalışmış ve dini anlamda belli bir birikimi olan yaşlı bireyler bu dönemde dine tekrar yönelme ve bağışlatıcı davranışlar içine girme eğilimi gösterebilir. Diğer taraftan dini anlamda geçmişte düzenli bir dini yaşamı olmayan genelde hayatını keyifle geçiren, kafasına göre yaşayıp eğlenen birçok insan bu dönemde tüm bunların anlamsız olduğunun farkına varabilir ve ölüm gerçeğini daha net ve somut bir şekilde kavrayabilir. Bunun sonucunda da dinin gerektirdiği, yapmasını emrettiği kaide ve kurallara sarılıp bundan sonraki süreçte o doğrultuda yaşamlarını sürdürebilirler (Hökelekli, 1993: 288).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Kişisel Bilgiler

Tablo 1. Yaşlıları Tanımlayıcı Özellikler

Tanımlayıcı Özellikler	Değişkenler	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	28	70,0
	Kadın	12	30,0
Medeni Hal	Evli	5	12,5
	Bekar	9	22,5
	Dul	26	65,0
Eğitim Durumu	Okuryazar değil	13	32,5
	Okuryazar	16	40,0
	İlkokul	6	15,0
	Lise	4	10,0
	Üniversite	1	2,5
Sosyal Güvence	SSK	14	35,0
	Emekli Sandığı	3	7,5
	Yaşlılık Aylığı	23	57,5
Ekonomik Durum	Kötü	14	35,0
	Orta	23	57,5
	İyi	3	7,5

Erkek yaşlıların oranı % 70 olup, geriye kalan yaşlılar (% 30) kadındır. Yaşlıların % 12.5'i evli, % 22.5'i bekar, % 65'i ise duldur. Yaşlıların % 32.5'u okuma yazma bilmemektedir, % 40'ı okuryazardır. % 15'i ilkokul mezunudur, % 10'u lise ve % 2.5'i ise üniversite mezunudur. Araştırma kapsamına alınan yaşlıların çoğunluğunun sosyal güvencesinin olmadığı görülmektedir. Sosyal güvencesi olan yaşlıların % 35'i SSK, %

7.5'i ise Emekli Sandığı sisteminden emeklidir. Emekli olmayan veya olamayan yaşlılar ise yaşlılık aylığı almaktadır. Genel anlamda yukarıda ifade edilen maaş durumlarına göre ekonomik durumları orta düzeydedir.

Tablo 2. Yaşlıları Tanımlayıcı Özellikler

Tanımlayıcı Özellikler	Değişkenler	Frekans	Yüzde (%)
Yaş grubu	65-69	10	25,0
	70-74	12	30,0
	75-79	9	22,5
	80 ve üzeri	9	22,5
Meslek	Memur	6	15,0
	İşçi	3	7,5
	Serbest meslek	31	77,5
Sağlık Durumları	İyi	13	32,5
	Orta	27	67,5
Niçin Huzurevinde Kalıyorsunuz	Yalnızlık	35	87,5
	Diğer	5	12,5
Huzurevinden Önce Yaşadıkları Yerler	Şehir	21	52,5
	Köy	8	20,0
	Kasaba	4	10,0
	Taşra	7	17,5
Huzurevinde Kalma Süresi	0-3	12	30,0
	4-6	16	40,0
	7-9	4	10,0
	10 ve üzeri	8	20,0

Araştırmaya alınan yaşlıların % 25'i 65-69 yaş aralığında, % 30'u 70-74 yaş aralığında, % 22.5'u 75-79 yaş aralığında, % 22.5'u da 80 ve daha büyük yaşta. Araştırma kapsamına alınan yaşlıların büyük oranda sağlıkları orta düzeydedir. Bireysel ihtiyaçlarını kendileri karşılayabilecek durumdadırlar. Zihinsel veya davranışlar sıkıntıları

da yaşamamaktadırlar. Yaşlıların geçmişteki mesleki durumları değerlendirilmiştir. Mesleki durumlarına bakıldığında; %15'i memur, %7.5'i işçi, % 77.5'i ise serbest meslek sahibidir. Yaşlıların %87.5'i yalnızlıktan, %12.5'i ise diğer nedenlerden huzurevinde kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yaşlıların %52.5'i şehirde, %20'si köy üzerinde, %10'u kasabada, %17.5'i ise taşrada yaşadıkları görülmektedir. Katılımcıların %35'i 0-3 yıl, %15'i 3-5 yıl, %50'si 5 yıl ve daha fazla zamandan beri huzurevinde kaldıklarını belirtmişlerdir.

Korelasyon Bilgileri

Tablo 3. Demografik Faktörlerle Ölüm Kaygısı Düzeyleri Arasındaki İlişki

		Yaş	Eğitim	Huzurevinde Kalma Yılı
Ölüm Kaygısı	Pearson Correlation	-,154	,045	,015
	Sig.	,342	,783	,928
	N	40	40	40

Eğitim düzeyi ile ölüm kaygısı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça ölüm kaygısı da artmaktadır. Çünkü bu konuyla alakalı daha önceden bilgileri olduğu için öldükten sonra ne yaşayacaklarının farkındadırlar. Bu konuda tam olarak hazır olmamak onları tedirgin etmektedir. Eğitim seviyesi düşük olanlarda ölüm korkusu daha azdır. Bunun sebebi ise taşrada yaşayan bireylerin dini anlamda sahip oldukları bilgi seviyesi yüksek olmasa da herhangi bir dine bağlanma, onun emir ve yasaklarını tam teslimiyetle kabullenmelerinden dolayı ölüm öncesini, ölümü ve sonrasını kabullenmeleri daha kolay olabilmektedir. Yaş ile ölüm kaygısı arasında negatif bir ilişkinin olduğu (-,154) yani biri artarken diğerinin azaldığı görülmektedir. Burada yaşın artmasıyla ölüm kaygısının düştüğü görülmektedir. Yaşlılar ölümü bu dünyadan göç, sevdiklerine kavuşma şeklinde kabul etmektedirler. Ölümü, ebedi hayatın başlangıcı olarak değerlendirmektedirler. Huzurevinde kalma yılı arttıkça ölüm kaygısı da artmaktadır. Bu durum özellikle uzun yıllar huzurevinde kalanlar için geçerlidir. Böyle olan yaşlılar, artık hayatın çekilmez olduğunu, orada bulunmakla tükenmişlik içerisinde olduklarını ve bu saatten sonra daha fazla yaşayıp da herhangi bir şey yapamayacaklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ölüm Kaygısı Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar

	Cinsiyet	N	A.Ort.
Ölüm Kaygısı	Erkek	28	2,2929
	Kadın	12	2,2208

Araştırmada yapılan T-testi sonucunda erkeklerin ölüm kaygısı düzeyleri kadınların ölüm kaygısı düzeyinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkeklerle kadınların ölüm kaygısı düzeyleri arasındaki bu farklılıkların T-testi sonucunda anlamlılık düzeyine ulaştığı görülmüştür. Dolayısıyla erkeklerin kadınlardan daha fazla ölümden kaygı duydukları görülmüştür.

Tablo 5. Betimsel Tanımlamalar

	N	Minimum	Maximum	A.Ort.	Standart Sapma
Ölümün Belirsizliği	40	1,10	4,20	2,2100	,66902
Ölümü Düşünme ve Tanıklık	40	1,00	3,57	1,8929	,65325
Acı Çekme	40	1,67	5,00	3,3583	,79309
Ölüm Kaygısı (Genel Ortalama)	40	1,55	3,90	2,2712	,57933

Ölüm kaygısı çok boyutludur. En çok üzerinde durulan boyutları ise, bilinmezlik ve yalnızlık korkusu, ölümü düşünme ve tanıklık (yakınlarını yitirme), ölüm anında ıstırap çekme korkusu, kişisel kimliğini kaybetme ve ölüm sonrası cezalandırılma korkusudur. Dinin ölüm ve ölüm ötesi ile ilgili açıklamaları, bireyin ölüm karşısındaki gerginliğini giderici bir çözüm önerisi olabilir. Dinsel açıdan ölümün ötesinde bir yaşam düşüncesi ve insanın asla yok olmayacağı, ölümün bireyi huzurlu ve güzel bir yere götüreceği inancı, ölüm kaygısını azaltmada ve yaşamı anlamlı kılmada önemlidir. Tabloya baktığımızda ortalamaların genel anlamda ortalama civarında olduğu görülmektedir. Sadece 'ölümü düşünme ve tanıklık' boyutunun ortalaması biraz düşüktür. Bu ortalamalar aslında huzurevindeki yaşlı bireylerin ölüm kaygısı/korkusu

düzeylelerinin orta seviyede olduğunu ifade etmektedir.

Ölüm Kaygısı Ölçeği 20 maddeden oluşmaktadır. Bu formda bulunan 1, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 17 ve 20 numaralı maddeler ‘ölümün belirsizliği’; 4, 8, 12, 13, 14, 16 ve 19 numaralı maddeler ‘ölümü düşünme ve tanıklık’; 3, 15 ve 18 numaralı maddeler ise ‘acı çekme’ faktörü altında yer almaktadır. Ayrıca bu ölçekteki maddeler (1,2,3,4,5 puan) puanlarıyla ifade edilmektedir.

0-29 puan arası: Düşük Seviyede Ölüm Kaygısı

30-59 puan arası: Orta Seviyede Ölüm Kaygısı

60-80 puan arası: Yüksek Seviyede Ölüm Kaygısını ifade etmektedir.

Katılımcıların her biri ayrı ayrı değerlendirildiğinde 24 kişinin Düşük Seviyede Ölüm Kaygısı yaşadığı, 16 kişinin ise Orta Seviyede Ölüm Kaygısı yaşadığı tespit edilmiştir. Yüksek Seviyede Ölüm Kaygısı yaşayan herhangi bir bireye rastlanmamıştır.

Tablo 6. Ölüm Kaygısı Ölçeğinin Güvenirlik İstatistiği

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,879	20

Tablo 6 “Ölüm Kaygısı Ölçeğinin” Güvenirliğini ifade etmektedir. Kullanılan ölçek alınan sonuçlara göre “Güvenilir” bir ölçektir. Çünkü güvenirlilik katsayısı 0 ile 1 arasında ifade edilmektedir. Bu durumda 1’e yaklaşan değerler daha güvenilir sonuçlar verirken özellikle 0.20 ve aşağısı (0’a yaklaştıkça) güvenilir sonuçlar vermez.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu tez çalışmasında, toplumumuzdaki yaşlı insanlara bakım ve koruma hizmeti veren Malatya Huzurevinde kalan 100 yaşlı birey evren olarak seçilmiştir. Ama 30 bireyin Özel Bakım bölümünde yer olması 30 bireyin de araştırmaya katılamayacak olması (Sorulara sağlıklı cevap veremeyecek olmalarından...) dolayısıyla araştırmaya 40 birey katılabılmıştır. Ayrıca 18 kişiyle mülakat yapılmıştır ve bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Ölüm kaygısı başta yaşlılar olmak üzere her yaş grubunda insanın yaşamını ve yaşam kalitesini etkileyen önemli bir kavramdır. Bu kavramın dikkate alınmaması birçok ruhsal bozukluğu etkileyen önemli noktalardan birinin ihmal edildiği anlamına gelebilir. Ölüm kaygısının ruhsal bozukluklarla özellikle kaygı bozuklukları, depresyonla olan ilişkisinin ayrıntılı olarak çalışılması ruhsal bozukluklar ile ölüm kaygısı ilişkisini daha açık olarak ortaya koymaktadır.

Yaşlılarda ölüm kaygısını etkileyen değişkenler genel popülasyondan çok da farklı değildir. Yakınlarından birinin kaybının yaşamın ilk dönemlerinde dengelenebilir bir durum olduğu halde ileri yaşlarda bu durum çok rahat bir şekilde kabullenilmez. Bu tarz olaylar yaşanmayı ve fiziki ölümü kolaylaştırmaktadır. Yaşlanan birey çevresindeki yakınlarını kaybetmesi gibi çeşitli nedenlerle sosyal ilişkilerinden zorunlu ya da farkında olmadan soyutlanabilmektedir. Diğer insanlardan soyutlanmak ve yalnız kalmak yaşlıya hiçliği anımsatır. Bunun farkında olmak sürekli yaşanan ölüm kaygısını da beraberinde getirir.

Yaşlıların kendilerini daha üretken ve bağımsız hissetmeleri için sosyal yaşama katılımlarının artması gerekmektedir. Daha genç yaşlılarda daha fazla arkadaşlık, sosyal davranışlar, kişisel gelişim izlenebilmekte fakat ileri yaştaki yaşlılarda daha fazla dinsel konulara odaklanma ve depresyon izlenmiştir. Cinsiyetler arasında yaşlılık algı ve tutumunda farklılık görülmekte, kadınlar daha yaşam dolu iken erkeklerde depresyon daha fazla izlenmektedir. Depresyon görülen yaşlı bireylerin bir kısmı bu durumu bir doktorla konuşmanın önemli olduğunu belirtirken, bir kısmı da bu durumu yaşlılığın getirdiği bir durum olarak algılamaktadır.

Yapılan çalışmada, yaşlı bireylerin büyük çoğunluğunun, kalacak başka yerleri olmadığı için huzurevine başvurdukları ve burada yaşamak istemeleridir. Burada hayatını devam ettiren yaşlıların genelde eğitim seviyeleri düşüktür. Aynı zamanda okuma yazma bilmeyen ve onun zorluğunu yaşayan bireyler de mevcuttur. Sosyal anlamda herhangi bir güvencesi olmayan bireyler de vardır. Psikolojik, sosyolojik ve finansal anlamda sıkıntı yaşayan birey sayısı da oldukça fazladır. Hayatın son evresi yaşlılık dönemini burada huzurevinde geçirmek zorunda olan yaşlı insanlar sık sık şahit oldukları ölüm durumu karşısında psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz etkilenmektedirler. Özellikle bu dönemde ölümle ilgili duygu ve düşünceler yoğun bir şekilde yaşanmakta ve yaşlı kişinin bu gerçeklikle daha fazla yüzleşmesine sebep olmaktadır. Kimi yaşlılar bu süreçte bir umutsuzluk ve ölümden korkma duygusu yaşarken, diğerleri ölümü yaşamın bir doğal parçası olarak görür, geride bıraktıklarından hoşnuturlar, ölümden korkmazlar ve metanetle karşılarlar.

Özellikle bizim toplumumuzda ölüm durumuna karşı “ölüm Allah’ın emri” şeklinde yaklaşılması sebebiyle çoğu zaman ölüm hayatın doğal bir parçası olarak görülür. Bunun yanında iman etmiş yaşlı insanların ölümden sonraki hayata inanmaları, bu durumun bir yok oluş değil tam tersine başlangıç olduğunu bilmeleri onlarda ölüm kaygısını azaltmaktadır. Bu çalışmada da yaş ile ölüm kaygısı arasında negatif bir ilişkinin olduğu (-,154) görülmüştür. Yani biri artarken diğeri azalmıştır. Yaşlılar ölümü bu dünyadan göç, sevdiklerine kavuşma şeklinde kabul etmektedirler.

Yaşlı kişinin eşi, akraba veya dostlarından birilerinin ölmesi onda psikolojik ve ruhsal bir çöküntü oluşturabilir. Bu ruh hali de yaşlılıkta yalnızlık ve toplumdan dışlanma duygularına sebep olur. Neticesinde de depresyon hali ortaya çıkabilir. Bunun yanında depresyona sebep olan başka etkenlerde vardır. Bunlar; fiziksel anlamda sağlığını kaybetme, toplumsal ilişkilerde ciddi azalmalar, ekonomik kayıplar, iletişim becerisindeki gerilemelerdir. Çünkü bu farklılaşmalarla beraber yaşlı birey eskisi gibi hareketli olamayacak, yer yer başkalarına bağımlı hale gelecektir. Yaşlının eski fiziksel görüntüsünü, zihinsel gücünü, emeklilik veya başka nedenlerle eski saygısını kaybetmesi onu iyice başkalarına bağımlı yapacaktır. Tüm bunlardan hareketle o kişilerde üzüntü, hayattan zevk almama, mutsuzluk gibi depresyon hali görüntüleri ortaya çıkabilir.

Yapılan alan çalışmasında öncelikle kişisel bilgilerle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda deneklere cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, sosyal güvence,

ekonomik durum, yaş, mesleki durum, sağlık durumu, niçin huzurevinde kaldıkları, huzurevinden önce yaşadıkları yerler ve ne zamandır huzurevinde kaldıklarıyla alakalı sorular sorulmuştur. Bu değişkenlerden eğitim durumu, yaş ve huzurevinde kalma yılı, cinsiyet ve ölüm kaygısı korelasyonu hesaplanmıştır. Bu karşılaştırmalarda eğitim durumu-ölüm kaygısı korelasyonunda pozitif bir ilişki ortaya çıkmıştır. Biraz düşük bir orandır ama sıfır olmadığı müddetçe doğru bir sonuçtur.

Burada yaşlıların eğitim durumunun ölüm kaygısına etkisine bakıldığında; eğitim düzeyi arttıkça ölüm kaygısı da artmaktadır. Çünkü bu konuyla alakalı daha önceden bilgileri olduğu için öldükten sonra ne yaşayacaklarının farkındadırlar. Bu konuda tam olarak hazır olmamak onları tedirgin etmektedir. Eğitim seviyesi düşük olanlarda ölüm korkusu daha azdır. Bunun sebebi ise taşrada yaşayan bireylerin dini anlamda sahip oldukları bilgi seviyesi yüksek olmasa da herhangi bir dine bağlanma, onun emir ve yasaklarını tam teslimiyetle kabullenmelerinden dolayı ölüm öncesini, ölümü ve sonrasını kabullenmeleri daha kolay olabilmektedir. Yaş ile ölüm kaygısı ve korelasyonunda ise negatif bir ilişki vardır ama bu oran yüksek değildir. Çünkü mülakat sırasında özellikle dindarlık düzeyi yüksek olan bireylerde de ölüm kaygısı görülmüştür.

Daha sonra huzurevinde kalma yılı ile ölüm kaygısı ilişkisine bakılmıştır. Aralarında pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Bu durum özellikle uzun yıllar orada kalan bireyler için geçerlidir. Çünkü huzurevinde on yıldan fazla kalan bireylerde mevcuttur. Bu bireyler artık oranın çekilmez bir hal aldığını ifade etmişlerdir. Yalnız uzun süre kalmayanlar için aynı durum geçerli değildir. Sonraki tabloda da T-testi sonucunda erkeklerin ölüm kaygısı düzeylerinin kadınların ölüm kaygısı düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkeklerle kadınların ölüm kaygısı düzeyleri arasındaki bu farklılıkların T-testi sonucunda anlamlılık düzeyine ulaştığı görülmüştür. Son kısım ise betimsel çalışmaları içermektedir. Buradaki genel kaygı düzeyine bakıldığında (2,2712) ortalama civarında olduğu görülmektedir. Sadece 'ölümü düşünme ve tanıklık' boyutunun ortalaması biraz düşüktür. Bu ortalamalar aslında huzurevindeki yaşlı bireylerin ölüm kaygısı/korkusu düzeylerinin orta seviyede olduğunu ifade etmektedir.

Bireysel görüşmeler sırasında da özellikle biraz eğitilmiş olan bireyler son dönemlerdeki toplumdaki ailevi değişikliklerden bahsetmişlerdir. Çekirdek aileye dönüşün başladığını, yaşlı bireylerin (anne-baba) ailedeki o otoriter ve saygın rolünün ortadan kalktığını ve yaşlıların artık ailede fazlalıkmiş gibi görünmeye başlanıldığını, karı

veya kocadan birinin vefatıyla da huzurevinde kalma fikrinin ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Diğer yandan, daha çok kadının çalışma hayatına katılması ile evde gün boyu yalnız kalan yaşlıyı bekleyen zorluklar nedeniyle de huzurevi bir seçenek olarak düşünülmektedir. Bazı yaşlılar çocukları, kardeşleri olduğu halde hiçbiri yanına kabul etmediği ve kalacak yeri olmadığı için huzurevine gelmek zorunda kalmışlardır. Çocukları veya diğer aile bireyleri ile ilişkileri aynı evde yaşayamayacak kadar ciddi boyutlarda bozulmuş olan yaşlılar da huzurevini tercih etmektedir. Az da olsa zorunluluk olmadığı halde ihtiyaçları olan hizmetlere kolay ulaşarak rahat etmek isteyen yaşlılar da bulunmaktadır.

Genel olarak bu huzurevinde verilen hizmetten ne derece memnunsunuz? sorusuna huzurevi sakinlerinin çoğu “memnunum” veya “çok memnunum” yanıtını vermiştir. Bireysel görüşmelerde de huzurevinde verilen hizmetlerden genel olarak memnun olduklarını söylemektedirler. Ancak, yaşlılar ile iletişim geliştikçe arada güven duygusu arttıkça yaşlılar, huzurevindeki beslenme koşulları, sağlık hizmetleri, huzurevindeki ilişkiler, fiziksel durum gibi huzurevine özgü tüm koşullar için sorunlarını ve şikayetlerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların ölüm gerçeği ve yaşam duygularının kişilerin sahip olduğu psikolojik, sosyolojik ve kişisel özelliklerine göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Çünkü bu değişkenleri çoğu zaman denkleştirmek imkansızdır ama şartlara göre gerekli iyileştirmeler yapılarak yaşlı bireylerin hem kendi dünyalarında hem de toplum içerisinde yaşamlarını daha anlamlı hale getirmek mümkün olabilir.

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda yaşlılık döneminin en önemli sorunlarından olan ve yaşlının yaşamını olumsuz etkileyerek yaşam kalitesini azaltan ölüm kaygısı konusunda yaşlılar eğitilebilir. Yaşlılık dönemi sorunları ile baş edebilmenin yolları ve yaşlılıkta genel sağlık sorunları ile ilgili bilgilendirilebilir. Ayrıca yaşlıların boş zamanlarını değerlendirebilmeleri için farklı uğraşlar geliştirilmeli ve aktif katılımları sağlanmalıdır. Yaşlıları yaşama bağlayacak gezilerin düzenlenmesi, yakınları ile iletişimlerini sağlayacak şekilde ziyaretlerin sıklaştırılması ve onlara yönelik eğlence programlarının veya el sanatları ile ilgili aktivitelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. En önemlisi de yaşamın her şeye değer olduğu ve her döneminin gerektirdiği şekilde en güzel biçimde yaşanması gerektiği ifade edilmelidir. Tüm bunlar yaşlılıkta ölüm kaygısının azalmasına ve bireyin daha aktif bir yaşlılık dönemi geçirmesine katkı

sağlayacaktır. Bu durumla alakalı yapılan mülakattan bazı örnekler:

Bir numaralı ve iki numaralı katılımcılar, ölümcül bir hastalığa yakalanmak çok kötü bir durum. Çünkü aileler belli bir zaman sonra yaşlıya bakmaktan onunla ilgilenmekten bıkyorlar. Nasıl öleceğimizi bilmemek çok korkutucu. Çünkü o kadar farklı ölümler var ki insanın kaygılanmaması mümkün değil. İnşallah bizim için hayırlı bir ölüm olur. (Bay-76,80. Eğitim-Ortaokul)

Dört numaralı ve altı numaralı katılımcılar, ölümcül bir hastalığa yakalanmak bizi fazlasıyla korkutmaktadır. Çünkü bu anlamda farklı hastalıklara yakalanan insanlara şahit olduk ve bu durumu hiç unutmadık. Ölümler yanımızda inşallah çocuklardan veya akrabalarından biri olur. Bu sıkıntılı bir durum. İnsanı fazlasıyla geriyor. Mahallemizde böyle kimsesiz birinin ölümü çok garip olmuştu. İyi ki belediyelerin bu anlamda farklı hizmetleri var da çok problem olmamaktadır. (Bayan-69,72. Eğitim-İlkokul)

Üç numaralı katılımcı, taziye ziyaretlerine gitmekten korkmam tam tersine o ortamlarda bulunmak beni dini anlamda fazlasıyla motive ediyor. Ölümcül bir hastalık beni çok korkutuyor. Çünkü insan yavaş yavaş ölüyor ve süreçte çok acı ve sıkıntı yaşıyor. Hele bir de kimsesi yoksa sıkıntı iki katına çıkıyor. İnançlı insan için bu durumun günahlara kefarete olduğunu söylüyorlar ama yine de zor bir süreç. (Bay-83. Eğitim-Lise)

Dokuz ve On iki numaralı katılımcılar, ölümden sonrasına hazır mıyız değil miyiz tam emin değiliz. Her ne kadar ibadetlerimize dikkat etsek de hala hazır mıyız değil miyiz sorusu zihinlerimizi meşgul etmektedir. O süreci bilmemiz mümkün değil ama ümitliyiz. Allahtan ümit kesilmez. Yapabildiğimiz kadar vazifelerimizi yapmaya devam edeceğiz. (Bay-78. Bayan-79. Eğitim-İlkokul)

Bu dönemde hissedilen ölüm korkusunun sebepleri; çoğunlukla ölüm gerçeğini kavrayamamaktan, öldükten sonraki zamanda neler yaşayacaklarını kestirememekten, öldükten sonra kendisine işkence yapılacağına inanmaktan, ölümden önce yaşadıkları bazı hastalıklardan çektikleri acı ve sıkıntıların öldükten sonra da benzerlerini yaşayacaklarına inanmalarındır. Bu bireyler için genellikle ölümle alakalı sohbetler kaygı uyandırmaktadır. Onun için aslında bu dönemde yaşlılara gerekli eğitimlerde verilerek bir bilinçlenme süreci yaşatılabilir. Diğer türlü bu korkuların önüne geçmek ve etkisini azaltmak çoğu zaman zordur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ölüm, insanın yabancıları olmadığı bir olaydır. Herhangi bir sebepten dolayı sık sık karşımıza çıkan ve insanda karmaşık duyguların yaşanmasına yol açan kaçınılmaz ve evrensel bir olgudur. İnsan, böyle bir gerek karşısında, hissettiği kaygı ve korkuların olumsuz etkilerini azaltmak veya mümkünse ortadan kaldırmak için çoğu zaman dinsel araçlara yönelmiştir. Çünkü din de insanın ölüm kaygısı ve korkusuyla baş etmesine yardımcı olma gibi bir fonksiyonunun olduğunu ileri sürmektedir. Ölüm kaygısı başta yaşlılar olmak üzere her yaş grubunda insanın yaşamını ve yaşam kalitesini etkileyen önemli bir kavramdır. Bu kavramın dikkate alınmaması birçok ruhsal bozukluğu etkileyen önemli noktalardan birinin ihmal edildiği anlamına gelebilir. Ölüm kaygısının ruhsal bozukluklarla özellikle kaygı bozuklukları ve depresyonla olan ilişkisinin ayrıntılı bir şekilde çalışılması ruhsal bozukluklar ve ölüm kaygısı ilişkisinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu çalışmalar ölüm kaygısının sadece yaşlılarda değil diğer birçok yaş ve hastalık grubunda da ne düzeyde bulunduğunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Malatya Huzurevi'nde yaşayan yaşlıların dini duygu, düşünce ve inançları normal seviyededir. Ancak çoğunluğunun eğitim seviyesi düşük olmasından dolayı dini bilgileri az olup büyüklerinden ya da çevreden almış oldukları bilgilerle yetinmektedirler. Buna rağmen taklidi bir imana sahip olsalar da Allah'a ve dine bağlılıkları kuvvetlidir. Bu bağlılıkları da onların hayatlarına olumlu olarak yansımaktadır. Yaşlılık her zaman dindarlığı olumlu yönde etkileyen bir faktör olmayabilir. Bu dönemde dini ilgisi zayıflayan veya tamamen kaybolan birçok insan da mevcuttur. Aslında burada belirleyici olan faktör, yaşlılık dönemine gelinceye kadar dini gelişimin veya dindarlığın izlemiş olduğu seyirdir.

Çoğu kimse daha önce sahip oldukları dini duygularını, inançlarını ve alışkanlıklarını sürdürebilir. İnsan hayatının her evresi kendine ait farklılıkları içerisinde barındırır. Bunları bilmek ve ona göre hareket etmek bireyler için daha faydalı olabilir. Doğumdan itibaren bireylerin gereksinimleri göz önünde bulundurularak, her yaş dönemi için verilecek hizmetler (her anlamda) ayrı ayrı belirlenip ve insanların bilinçlenmesi, bu hizmetlerden yararlanabilir hale gelmeleri sağlanabilir. Yapılan bu hizmetler ve bireylerin bunların farkında olması yaşlılık döneminde de bireyler, toplumsal anlamda dışlanmadan

huzurlu bir hayat sürdürebilirler.

Eğitim seviyesinin yüksek olduğu yaşlılarda ölüm kaygısı daha yüksektir. Çünkü bu konuyla alakalı daha önceden bilgileri olduğu için öldükten sonra ne yaşayacaklarının farkındadırlar. Bundan dolayı ölüm ve sonrasına tam olarak hazır olmamak onları tedirgin etmektedir. Eğitim seviyesi düşük olanlarda ölüm korkusu daha azdır. Çünkü taşrada yaşayan bireylerin dini anlamda sahip oldukları bilgi seviyesi yüksek olmasa da herhangi bir dine bağlanma, onun emir ve yasaklarını tam teslimiyetle kabullenmelerinden dolayı ölüm öncesini, ölümü ve sonrasını kabullenmeleri daha kolay olabilmektedir.

Türkiye’de yaşlı nüfusu diğer ülkeler kadar fazla olmadığı gibi şuan için büyük boyutta bir problem teşkil etmemektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında yaşlı nüfus oranı daha azdır. Buna rağmen kentleşmenin sürekli artması, geniş aile tiplerinin azalıp tam tersi çekirdek aileye doğru dönülmesi, iş sahalarında kadınların daha fazla yer alması ve yaşlıların aileler tarafından yük olarak görülmesi onların bakımını güçleştirmekte bu da yaşlıların yalnızlık ve yoksulluk problemini ortaya çıkarmaktadır. Yaşlılar artık eskisi gibi saygı görmemekte, onların bilgi ve tecrübesi yok sayılmaktadır. Eskiden olduğu gibi o geleneksel yapıdaki yaşlılık profili ortadan kalmaktadır. Tüm bu sıkıntıların en aza indirgenebilmesi için yaşlılık süreciyle alakalı bir bilinçlenme süreci başlatılabilir. Öncelikle, yaşlı insanların, yakın çevrelerinin ve bakıcılarının yaşlılıkla alakalı bilgilendirilmesi yaşlılar için daha iyi olabilir. Eğer bu şekilde programlı bir süreç takip edilirse yaşlılar da hem sağlık açısından hem de psikolojik açıdan birçok sıkıntıyı rahatça aşabilirler.

Huzurevinde kalan bireyleri hayata bağlamak onları ümitsizlikten kurtarmak adına farklı şeyler yapılabilir. Bu süreçte hem resmi kurumlardan hem de toplumdaki farklı gruplardan faydalanılabilir. Valilik kanalıyla ‘Sosyal Sorumluluk Yaşlı Akrabalığı’ adı altında programlar düzenlenerek huzurevinde yaşayan bireylerin dışardan daha fazla insanla zaman geçirmesi sağlanabilir. Bundan dolayı ailesinden/akrabalarından biriyle (eşi, oğlu, kızı, torunu...) iletişime geçilip onların düzenli aralıklarla aranması sağlanmalı veya yaşlılarla ilgilenecek aileler belirlenip onlarla belirli zamanlarda konuşmaları veya dışarda bir yerde vakit geçirmeleri sağlanabilir. Çünkü huzurevi sakinleri sürekli aynı yerde oturmaktan ve aynı kişilerle konuşmaktan sıkılmaktadırlar. Ayrıca huzurevlerinin fiziksel şartları (bahçe büyüklüğü, havalandırma vb...) da yaşlı bireylere daha uygun ve fonksiyonel hale getirilebilir. Onların sağlık durumları ve hareket zayıflığı dikkate

alınarak binalar inşa edilip ve gerektiği kadar personel bulundurulabilir. Bina içerisinde veya dışarda yaşlılara dönük sosyal ve kültürel birtakım faaliyetler (gezi, türkü geceleri, onların geçmişte yapmayı sevdikleri şeyler...) yapılabilir. Oradaki yaşlılar da bu tarz projeleri çok arzulamaktadırlar.

Huzurevleri içerisinde “Kuşaklararası Öğrenme Merkezi” adı altında anaokulları açılıp ve yaşlıların çocuklarla paylaşımda bulunması sağlanabilir. Bu durum onları mutlu edeceği gibi çocuklara da olumlu anlamda rol model olacaklardır. Yaşlıları hayata bağlamak ve hayattan keyif almalarını sağlamak adına yaşlılar içerisinde durumu uygun olanlardan bir “Yaşlılar Konser Grubu” kurulabilir. Yaşlıların eskiden yapmaktan keyif aldıkları meslek gruplarının icra edilebileceği bir atölye oluşturulup ve yaşlıların buralarda o işlerle meşgul olması sağlanabilir. Ortaya çıkardıkları ürünler de sergilenmeli ve bu şekilde diğer insanlarla da iletişim halinde olunmalıdır. Okullarda “Yaşlılık” adı altında seçmeli dersler konulup ve çocuklarımızın hem yaşlıya saygıyı öğrenmesi sağlanabilir hem de ileride kendisi de bu süreci yaşayacağı için bu konuda bilinçlenip ve yaşlı bireylere son derece kibar davranabilir.

Bu şekilde gerçekleştirilen bir süreç, yaşlı bireylere toplumun bir parçası olduklarını hissettirecek ve onlara yaşama sevincini kaybetmeden hayatlarını devam ettirmelerini sağlayacaktır. Bununla beraber diğer yaş guruplarını da yaşlılardan tecrübi anlamda faydalanmalarını noktasında motive edecektir. Bu şekilde kuşaklararası bir çatışma da olmadan sağlıklı bir iletişim kurularak ve birbirlerine destek olarak toplumda daha huzurlu bir ortam sağlanacaktır.

Bunlarla beraber Türkiye’de yaşlı bireylere dönük olarak;

Yaşlıların ekonomik ve sosyal yönden rahat edebilmeleri için onlara yönelik toplumsal politikalar geliştirilip ve yaşlıların toplumsal hayatlarının iyileştirilmesi amacıyla farklı bir takım programlar geliştirilebilir. Yaşlı bireyler siyasi anlamda da güçlendirilebilir (sosyal kulüplere üye olma, muhtar olma, milletvekili olma gibi...). Böyle olması onları sorumlu oldukları alan her ne ise onunla alakalı iş ve eylemlerin içerisine çekecektir. Daha aktif olacaklar ve hayattan kopmayacaklardır. Yaşlı insanların en az asgari düzeyde kendi kendine yetebilecek şekilde bir gelir sağlanmalıdır. Özellikle kırsal kesimlerde yoksulluk içerisinde yaşayan yaşlı bireylere farklı psikolojik ve sosyolojik iyileştirmelerde bulunulabilir.

Yaşlı bireylerin başkalarıyla bir araya gelip paylaşımda bulunabileceği, kendini

anlatabileceği, toplumsal anlamda bir katkı sunabileceği mekanlar hızlı bir şekilde artarak devam ettirilmelidir. Farklı yerlerde yaşıyan yaşlıların çoğunlukla yaşadıkları yalnızlık probleminin çözümü için onlara yönelik mobil hizmetler değerlendirilip ve çeşitlendirilerek sunulabilir. Bu yapılırken her kesimden alanında uzman kişilerden de yardımlar alınabilir. Böylelikle yaşlı kişilerin sıkıntıları kısa süre içerisinde çözüme kavuşturulabilir. Psikolojik ve toplumsal anlamda ciddi bir rahatlama olacaktır. Ülkede yaşlılar için hizmet eden her türlü kurumun daha verimli ve etkili bir şekilde hizmet götürebilmesi için bütün olanaklar gerek siyasi erkler tarafından gerekse toplumun diğer farklı yapıları tarafından bu yönde ortak çalışmalar yapılabilir.

Tüm yaş gurupları ve özellikle de yaşlılarla diğer yaş gurupları arasında iletişimin sağlanması, sevgi ve saygı kültürünün yaygınlaştırılması, yardımlaşma ve aralarındaki duvarların olabildiğince kaldırılması amacıyla ilköğretimden itibaren ders kitaplarında yaşlanma, yaşlılık, yaşlı bireyin toplumdaki yeri vb. başlıkları yer alabilir. Bu konuda yetkili kişiler tarafından profesyonel bir çalışma yapılarak ders kitapları müfredatlar hazırlanabilir. Böylece bu konu sadece 18-24 Mart haftası gündeme gelmez ve yıl boyu insanların zihinlerinde yer alabilir. Bunun için ilk ve orta dereceli okullara, üniversitelere, yazılı ve görsel medyaya, kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere büyük görev düşmektedir. Tüm bunlar uygulamaya konulduğunda muhtemelen yaşlılık sorun olmaktan çıkacak ve yaşlı insanlar eskiden olduğu gibi kendilerini toplumun birer aktif bireyleri olarak göreceklerdir. Toplumdan soyutlanmadan ve kuşaklar arası ciddi sıkıntılar yaşamadan hayatlarını bu şekilde devam ettirebilirler.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2013) **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı**, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Akgül, M. (2006) **Yaşlılık ve Dindarlık: Dindarlık, Hayattan Zevk Alma ve Mutluluk İlişkisi**, Dini Araştırmalar; Cilt: 7, Sayı.
- Akyüz, N. ve Çapcıoğlu İ. (2012) **Din Sosyolojisi**, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aldemir, O. (2012) **Kuranda ve Sünnette Yaşlanma ve Yaşlılık**, Ankara: Beyan Yayınları.
- Arslan, H. (2011) **Dindarlık Boyutları, Algıları Ve Uygulamaları**, Hikmet Yurdu, Cilt: 4, Sayı: 7.
- Avcı, H. (2013) **Sıhhat, Âfiyet ve Dua**, Sayı: 34.
- Avcı, H. (2013) **Toplum Yaşlılığa Hazır Mı? İçtimai**, Ekim Sayısı.
- Aydın, M. (2010) **Din Felsefesi**, İzmir: İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Ayten, A. (2009) Üniversite Öğrencilerinde Ölüm Kaygısı: Türk ve Ürdünlü Öğrenciler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 4. İstanbul.
- Bahar, G. ve Savaş, H. (2009) **Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler**, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 12.
- Bayraklı, B. (2006) **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri**, Bayraklı Yayınları, İzmir: Sözcü Kitabevi.
- Bekir, O.(1995) **Gelişim Psikolojisi, (Ölüm, Yaşlılık, Yetişkinlik)**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Buhâri, Tıbb, 1.
- Burçak, G. (2004) **Oksidatif DNA Hasarı ve Yaşlanma**, Cerrahpaşa Tıp Dergisi, Cilt: 35, Sayı: 4.

- Çakatay, U. ve Kayalı, R. (2006) **Serbest Radikal Biyokimyasının Tarihsel Süreçteki Gelişimi**, Cerrahpaşa Tıp Dergisi, Sayı: 37.
- Çakır, Ö. (2002) **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 4.
- Çamurcu, H. (2009) **Dünya Nüfusu Artışı ve Getirdiği Sorunlar**, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 3.
- Çapcıoğlu, İ. ve Bilgin, Ö. (2002) **Yaşlılık ve Dindarlık İlişkisinin Tarihsel Gelişimi Ve Ülkemizdeki Durumu Üzerine**, Milli Eğitim Yayınları. Sayı: 193.
- Çatı, K. (2008) **Darülaceze Müessesesi** Süreli Yayını, Sayı:2.
- Dağlı, E. N. (2010) **Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Dindarlık**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Darülacezeye Yardım Derneği, (1940) **Darülaceze**, İstanbul.
- Eker, E. ve Işık, A. (2009) **Griatrik Geropsikiyatrik Aciller**, İstanbul: TRB Basım Yayınları.
- Ersöz, G. (2010) **Geriatri ve Gerontoloji**, Geriatri Derneği Eğitim Serisi 1, Ankara: Öncü Matbaa. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, (2009) Cilt:4, Sayı:11.
- Genç, Y. (2013) **Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri**, International Journal of Social Science, Sayı: 6.
- Gitmez, Ş. (2000) **Yaşlıların Farklı Kentsel Koşullarda Yaşam Uyumları, Eğilimleri, Tutum ve Davranışları**, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Göka, E. ve Aydemir, Ç. (2000) **Yaşlıya ve Demanslı Hastaya Psikososyal Yaklaşım**, Demans Dizisi, Sayı: 6.
- Göka, E. (2010) **Ölme, Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi**, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Günay, Ü. (2005) **Din Sosyolojisi**, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Güngör, Ö. (2012) **Yaşlılar İçin Sosyal Dini Hizmetler**, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 38.
- Hökelekli, H. (1993) **Din Psikolojisi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Hökelekli, H. (1991) **Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 3. Cilt: 3. Bursa.
- Işık, C. (2002) **Huzurevi ve Yaşlılık**, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kahraman, C. (2009) **Depresyon ve Yaşam Kalitesi Üzerine**, İç Hastalıkları Uzmanlık Tezi. İstanbul.
- Kalınkara, V. (2011) **Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Yaşlı**, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kaloğlu, Z. (2010) **Yaşı Bireylerde Ölüm Kaygısı**, Uzmanlık Tezi, Adana.
- Karasu, Ç. (2008) **Biyolojik Yaşlanma Teorileri**, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye Klinikleri Medical Science, Ankara.
- Kayıklık, H. (2006) **Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi**, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt:19, Sayı:3.
- Kekovalı, M. ve Baybek, H. (2002) **Huzurevinde Kalan Yaşlılarda Depresyon Belirtilerinin İncelenmesi**, SBS Dergisi, Sayı: 7. Muğla Üniversitesi.
- Kılavuz, A. (2003) **Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi**, Bursa: Arasta Yayınları.
- Kılavuz, A. (2005) **Yaşlanma Sürecinin Dini Gelişime Etkileri**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt:14, Sayı:2.
- Koç, M. (2002) **Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Ruhsal Gelişim**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:12.
- Koç, M. ve Karakaş, A. C. (2014) **Stresle Başa Çıkma ve Dini Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi**, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3.
- Koçman, A. (2006) **Sosyal Gerontoloji ve Görevleri**, Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt: 17, Sayı: 1.
- Köknel, Ö. (1999) **Günlük Hayatta Ruh Sağlığı**, İstanbul: Alfa Yayınları.

- Köylü, M. (2010) **Ruh ve Beden Sağlığı İle Din İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmaların Değerlendirilmesi**. On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Samsun. Sayı: 28.
- Köylü, M. (2004) **Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi**, İstanbul: Dem Yayınları.
- Kulaksızoğlu, I. B. (2012) **Yaşlıya Psikolojik Destek Kitabı**, İstanbul: İİB Basımevi.
- Mahmut, T. (1996) **Toplumsal Değişme ve Yaşlılık**, Aile Yazıları II.
- Miroğlu, C. (2009) **Ankara'da Bir Huzurevi İncelemesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Oktik, N. (2004) **Huzurevinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi**, Muğla Üniversitesi Basımevi.
- Onur, B. (2000) **Gelişim Psikolojisi**, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Öğüt, S. ve Atay, E. (2012) **Yaşlılık ve Oksidatif Stres**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Kan Merkezi, Isparta.
- Öz, F. (1992) **Yaşlılıkta Ruh Sağlığı**, Türk Hemşireler Dergisi, Sayı: 4.
- Öztürk, H. (2015) **Yaşlanma ve Kırsal Yaşlılık**, Altan Matbaası. 1. Baskı, Mart 2015, Ankara.
- Öztürk, Z.K. (2010) **Yaşlı Bireylerde Ölüm Kaygısı**, Uzmanlık Tezi, Adana.
- Peker, H. (2012) **Din Psikolojisi**, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Peker, H. (2012) **Kur'an'a Göre Dindarlığın Boyutları**, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 12.
- Sancaklı, S. (2006) **Hadislerde Yaşlılık Olgusunun Değerlendirilişi**, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 10. Sivas.
- Sinanoğlu, A. F. (2013) **Uygarlığın Basamakları, Bilim-Din ve Toplum**, Malatya: Evin Ofset ve Etiket Yayınları.
- Şimşek, A. (2006) **Huzurevi Sakinlerinde Dini Yaşayış**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Şişli, Z. ve Kartal, M. (2006) **Yaşam Döngüsünde Yaşlılığın Psikolojik Boyutu**, İzmir: Akdem Yayınları.
- Şişman, Y. ve Altan, Z. (2003) **Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar**, Anadolu Üniversitesi.

- Tufan, İ. (2002) **Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık**, İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2007) **Gerontolojiye Giriş**, İsmail Tufan Gerontoloji Enstitüsü Arşivi.
- Tufan, İ. (2003) **Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak**, İstanbul: Anahtar Kitapları Yayınları.
- Tufan, İ. (2010) **Türkiye’de Gerontoloji**, İsmail Tufan Gerontoloji Enstitüsü Arşivi.
- Türkiye Özürlüler Araştırması, Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı.
- T.C. Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi, (2017) **Türkiye Sağlık Araştırması**.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2011) **Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler**, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Uğurlu, İ. (2004) **İçtimai Dergisi**, İstanbul. Sıraç Yayınevi. Sayı: 26.
- Yazır, M. (1971) **Hak Dini Kur’an Dili**, Hisar Yayınları, İstanbul. Cilt. 9.
- Yıldırım, K. (2008) **Sosyal hizmete Giriş**, Sakarya: Sakarya Yayınları.
- Yıldız, M. (2001) **Dindarlık ve Ölüm Kaygısı. Tasavvufi Yaklaşım ve Günümüz Üniversite Öğrencileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Journal of Religious Culture, Sayı: 43.
- Yıldız, M. (2001) **Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma**, Cumhuriyet Üniversitesi Dergisi, Sayı: 1.
- Yılmaz, A. (2009) **Diyanet Aylık Dergisi**, Şubat Sayısı.
- Yüksel, Ö.(2013) **Türk Kültüründe Yaşlılığın Yeri ve Yaşlılığın Değişen Konumu**, Milli Folklor, Sayı: 25.
- Zengin, E. ve Şahin, A. (2012) **Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları**, Cilt:19. Sayı: 2.
- <http://www.eyh.gov.tr/8154/> (20.09.2018)
- <http://www.eyh.gov.tr/tr/8157/Turkiye-de-Sosyal-Hizmet-Uygulamalari> (20.09.2018).
- <https://eyh.aile.gov.tr/kuruluslarimiz> (31.01.2019).

EKLER

Genel Konular

Adı Soyadı:

1.Huzurevinin genel görünümü

2.Kadın ve Erkek Yaşlıların Sayısal Dağılımları

- Erkek []
-Bayan []

3.Yaşlıların Medeni Halleri

- Evli []
-Bekar []
-Dul []

4.Yaşlıların Eğitim Durumları

- Okuryazar değil []
-Okuryazar []
-İlkokul []
-Ortaokul []
-Lise []
-Üniversite []

5.Yaşlıların Kırsal ve Kentsel Köken Olarak Dağılımı

- Şehirde Yaşayan []
-Taşrada Yaşayan []

6.Yaşlıların Ekonomik Durumları

- Kötü []
-Orta []
-İyi []

7.Yaşlıların Sosyal Güvenceleri

- SSK []
-Bağkur []
-Emekli Sandığı []
-Yaşlılık Aylığı []

8.Yaşlıların Yaş Durumları

- 65-69 []
70-74 []
75-79 []
80 ve üzeri []

9.Yaşlıların Mesleki Durumları

- Memur []
- İşçi []
- Serbest Meslek []

10.Huzurevinde Kalma Nedenleri

- Yalnızlık []
- Ekonomik Nedenler []
- Sosyal Nedenler []
- Psikolojik Nedenler []
- Şiddet []
- Huzur Bulmak []

11.Ne Zamandır Huzurevinde Kalıyorsunuz?

[]

12.Yaşlıların Sağlık Durumları

- İyi []
- Orta []
- Kötü []

ÖLÜM KAYGISI ÖLÇEĞİ

No	Her bir ifadenin size göre uygunluğunu en iyi şekilde gösteren kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara Sıra	Sık sık	Her Zaman
1	Ölümün nasıl bir şey olacağını bilememek beni kaygılandırır.					
2	Ölümün belirsizliği beni kaygılandırır.					
3	Ölümcül bir hastalığa yakalanmaktan endişe duyarım.					
4	Bir tabut görmek beni kaygılandırır.					
5	Ölürken yanımda kimsenin olmaması düşüncesi beni kaygılandırır.					
6	Öldükten sonra bana ne olacağı konusunda kaygılanıyorum.					
7	Ölümden sonra ne olacağını bilememek beni endişelendirir.					
8	Ölüm hakkında konuşmak beni kaygılandırır.					
9	Ölümün yalnızlığı beni kaygılandırır.					
10	Nasıl öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
11	Ölmenin nasıl bir his olduğunu bilmemek beni endişelendirir.					
12	Ölümlle ilgili bir televizyon programı izlemek beni kaygılandırır.					
13	Yolda ilerleyen bir cenaze alayını görmek beni kaygılandırır.					
14	Taziye ziyaretlerine gitmek beni kaygılandırır.					
15	Ölürken canımın yanacağı fikri beni kaygılandırır.					
16	Ölümlle ilgili bir yazı okumak beni kaygılandırır.					
17	Ne zaman öleceğimi bilememek beni kaygılandırır.					
18	Yavaş yavaş ölmekten endişelenirim.					
19	Ölmüş birinin arkasından ağlayanları görmek beni kaygılandırır.					
20	Ölüme karşı elimden bir şey gelmemesi beni kaygılandırır.					